

HRVATSKI PLANINAR

3-4
1992

HRVATSKI PLANINAR

CROATIAN MOUNTAINEER

ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA
JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION

Godište 84
Volume 84

Ožujak-travanj 1992
March-April 1992

Broj 3-4
Number 3-4

SADRŽAJ

Đuro Priljeva: Hrastovička gora nekad, danas i...?	49
Želimir Kantura: Velebitom od Oltara do Rossijevog skloništa	53
Barbara Lappena-Brakus: Tajne Uskrišnjeg otoka	57
Ana Lemić: Doba rata	61
Tomislav Pavlin: Obične ratne priče	62
Slavko Tomerlin: Planinarenje po muci	63
Prof. Krunoslav Milas: I bi Zvečeveo...	64
Dubravka Ramuščak: Oda smetlarima	66
Smilja Petričević: Prijatelji	67
Dr. Željko Poljak: Dr. Ante Rukavina	70
Dr. Ante Rukavina: Kamenčići sa staza	75
Martin Sušac: Jednoga dana na Gorščici	77
Marija i Željko Gobec: Trening sportskih penjača	81
Mladeň Kuhta: Semićka jama	85
Lucijan Smokvina: Tko je uništio Ravnu goru?	86
Silvije Škrlec: HPD "Stanko Kempny", Kustošija	88
Mišo Dlouhy: Dokle mi dopire vidik	89
Nikola Kizem: Katalog planinarskih značaka	91
Speleologija	93
Alpinizam i sportsko penjanje	94
Vijesti	94

Slika na naslovnoj stranici:

Proljeće u Paklenici

Foto: D. Berljak

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: prof.dr. Željko Poljak, Zagreb, A. Cesarca 5

UREDNIČKI ODBOR: Nikola Aleksić, dr. Borislav Aleraj, Darko Berljak, ing. Vlado Božić, Tomislav Đurić, Željko Gobec, Želimir Kantura, Jakša Kopić, prof. Krunoslav Milas, Tomislav Pavlin, dr. Miliivoj Kovačić

IZDAVAČ I REDAKCIJA: Hrvatski planinarski savez, Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 041/448-774 (9-15 sati). Fax 041/441-088. Izlazi u šest dvobroj godišnje. Prvi broj izašao 1898. godine kao glasilo Hrvatskog planinarskog društva. Časopis nije izlazio od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. Od 1949. do travnja 1991. izlazio pod naslovom "Naše planine".

Pripremljena za 1992. godinu: obavijest na 3. str. omota. Uplaćuje se na žiro račun Hrvatskog planinarskog saveza broj 30102-678-5535. Na uplatnici valja naznačiti: za "Hrvatski planinar" i čitko ispisati točnu adresu pošiljaoca.

Prema mišljenju Ministarstva prosvjetne, kulture i športa Republike Hrvatske, Kl. oznaka 612-10/92-01 187 ur. br. 532 03-17-92-9201 od 16. 3. 1992. časopis "Hrvatski planinar" smatra se proizvodom iz čl. 19. toč. 14 Zakona o porezu na promet proizvoda i usluga pa se na osnovi mišljenja naslova za ovaj časopis ne plaća osnovni porez na promet.

Tisk: Štamparija »Spiridon Brusina«, VI. Danica i Ante Pelivan, Lomnica D., V. Gorica

Hrastovička gora nekad, danas i ...?

ĐURO PRILJEVA, PETRINJA

Hrastovičku goru smatram općenito sjevernim izdankom Zrinske gore. Pruža se u smjeru sjeverozapad-jugoistok, a kako je od glavnog masiva izrazitije odijeljena riječnim dolinama, neki joj osporavaju pripadnost Zrinskoj gori, smatrajući je dijelom nižeg gorja što se proteže od rijeke Kupe niže ušća rijeke Gline u pravcu jugoistoka do rijeke Šunje. Ovo nisko gorje nikad nije imalo jedinstveno ime. Hrastovičkom gorom nazivamo najviši dio tog područja, omeđen potokom Utinjom i rječicom Petrinjicom, te cestama koje povezuju sela Cepeliš i Hrastovicu te Gornju Bačugu i Pecku. Na vojnim kartama je označena kao Vučjak, Vučnjak i Java, a najviši vrh kao Cepeliš (415 m), što je zapravo ime sela koje se prostire na sjevernim padinama ove gore od sela Križa prema selu Hrastovici. Uobičajeni narodni naziv za najviši vrh je Piramida.

Nekad

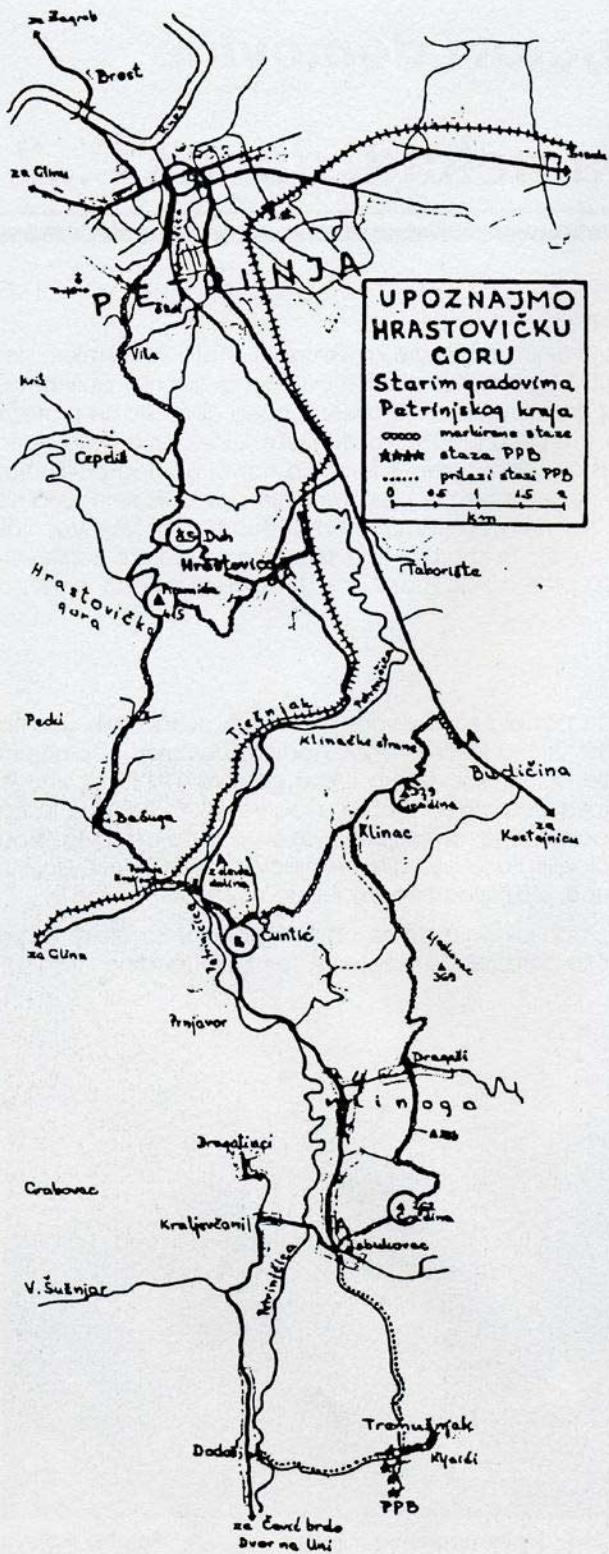
Hrastovička gora je za ljubitelje prirode postala zanimljivom početkom dvadesetih godina ovog stoljeća, da bi s osnivanjem HPD "Zrin" u Petrinji, 1922. godine, postala i područjem djelovanja planinara. Ureduju se staze do Peckog jezera i vrha gore, a 1926. na vrhu je izgrađen i vidikovac. To je osmi vidikovac u povijesti HPD-a. Godine 1938. povišen je na 16 metara. Planinari iz Petrinje 2. listopada 1938. otvaraju uz vidikovac kuću, da bi je zbog velike posjete već slijedeće godine proširili. To je bilo vrijeme procvata Hrastovičke gore u planinarskom smislu. U toku rata su kuća, vidikovac i Pecko jezero uništeni.

U poslijeratnom razdoblju bilo je nekoliko pokušaja da se obnovi planinarska djelatnost u Petrinji i Sisku te ponovo oživi Hrastovička gora, ali bez uspjeha. Tek 1979. godine s osniva-

Hrastovička gora iznad sela Donja Budičina, danas razorenog minama.

Foto: Đ. Priljeva

njem PD "Petrinja" (1984. mijenja ime u PD "Gavrilović") i osnivanjem 1982. godine PD "Sisak" oživljava planinarstvo na Hrastovičkoj gori. Ona je planinarama i drugim ljubiteljima prirode u to vrijeme bila gotovo nepoznata, iako je udaljena od Zagreba svega 48 km zračne linije, odnosno 63 km cestom, što znači podjednako kao Maceljska gora, Strahinjišćica, Ivanščica, Vodenica ili Žumberak i Gorjanci. Cestovno je dobro povezana s mjestima u okolini (Petrinja, Sisak, Kostajnica, Karlovac, Zagreb itd.) i time prikladna za posjete. Planinari uređuju staze i stvaraju uvjete za dolazak posjetilaca iz drugih sredina. Prvo se uređuju prilazi iz Petrinja, iz sela Hrastovice i iz sela Donje Baćuge odnosno Gornje Baćuge (autobusna stanica Zelena dolina ili željeznička stanica Kraljevčani), a zatim, da bi se omogućilo cijelovitije upoznavanje Hrastovičke gore, jedna atraktivna staza kroz najljepše dijelove. Ona dijelom prelazi i na Zrinjsku goru, povezujući ostatke utvrda nekadašnje Vojne krajine: Gornju Hrastovicu, Pečki, Čuntić i Klinac Grad. Zanimljivost ove staze je i u tome da se na obje ishodišne točke nalazi Petrinja, a staza ipak nije kružna. Naime, postoje dvije Petrinja, stara i nova, koje su međusobno udaljene gotovo petnaest kilometara. Naziv je ove staze, za koju je bilo planirano da postane planinarski put UPOZNAJMO HRASTOVIČKU GORU - stari gradovima Petrinjskog kraja. Pripremljen je detaljan opis sa svim prilaznim pravcima te popraćen povijesnim pregledom za sve lokacije i vrlo preglednom kartom.

Svojim posjetama goru su počeli oživljavati planinari iz Petrinja i Siska, ali i iz Zagreba i drugih krajeva. Posebno je veselilo da se planinarskim stazama počelo koristiti sve više izletnika, ljubitelja prirode, koji su i do tada zalažili u goru koristeći se nekim svojim manje ili više poznatim stazama.

Danas

Danas, danas, ... dogodilo se ... ne znam. Ne znam što se to u tim glavama dogodilo, pa lete mine iz Baćuge na

Pecki, Hrastovici i Cepeliš, iz Peckog na Bačugu, iz Jabukovca na Kraljevčane. U Dragotincima, Prnjavoru i Čuntiću ne znaju odakle dolaze, ali pada ih na stotine. Što se to u tim glavama dogodilo da se vatra iz svih vrsta naoružanja otvara sa svih strana i na sve strane? Seljaci napuštaju ognjišta i bježe, a da nisu ništa sa sobom ponijeli. Dragotinci, Prnjavor, Kraljevčani, Čuntić, Hrastovica, ... ostaju prazni, napušteni, dok stoka, tamo gdje su je vlasnici uspjeli odvezati u štalama i otvoriti torene i svinjice, luta unaokolo. Tamo gdje pod ubitačnom paljicom granata nisu uspjeli čak niti to, uz riku i blejanje, izmorena gladu i žedu stoka ugiba, dok se selima širi težak zadah poluspaljenih životinja u izgorjelim štalama pogodenim minobacačima. Što je to u tim glavama da pale kuće, škole, štagljeve, stogove sijena, ne štedeći ni crkve, a prije toga pljačkaju i ubijaju one koji nisu htjeli ili, zbog godina i bolesti, nisu mogli pobjeći? Nesahrnjena trupla danima leže po dvorištima, putevima, njivama. A svi su oni do jučer živjeli zajedno, selo uz selo, njiva uz njivu. Pomagali se, družili, veselili, ženili, udavali iz jednog sela u drugo, treće, bez razlike i pitanja što je tko. Što je u tim glavama koje su do jučer jedna uz drugu radile na traci u "Garviroviću", "Finelu", "Željezari", u grabi pod kamionom ili autobusom u "Slavijatransu", "Autoprevozu", u pogonima "Rafinerije", "Radonje" ili na toliko drugih mjestu? Što je s tim glavama koje su sjedile u istim kancelarijama, vlakovima, autobusima, koje su do jučer morile iste brige o tome što i kada posijati, kada ubrati, kako prodati ili zamijeniti, hoće li biti plaće, kada i koliko?

Godinama hodam Hrastovičkom gorom i selima u njenom podnožju, rano ujutro, u podne, uveče ili noću, ali nikada niti s kime nisam imao neprilika niti sam od ikoga čuo da ih je imao. S mnogim od tih ljudi zajedno sam radio ili potrebom posla surađivao i sigurno bih znao da je bilo kakvih netrpeljivosti među njima. Vezale su nas zajedničke stvari. Neki od seljana su s nama pohodili goru, neki čak i redovno. Za Štefa iz Hrastovice, koji je već nekoliko godina pokojni, uvijek pri zimskom usponu zapalimo na grobu svjeću za uspomenu i sjećanje na predivna zajednička druženja (bio je pjevač, a ne planinar, ali je na zimskom pohodu bio obavezno). U selu Cepeliš Perina je vikendica i ako je gazda Pero u njoj, nema prolaza bez odmora, a onda, zna se, piće, priča i obavezno: "Ja i moj traktor smo na raspolaganju". Traktorom se nismo koristili, ali Perinim gastronomskim umijećem jesmo, i to višekratno. Oni koji su jeli njegov srneći paprikaš to dobro pamte. U Bačugi smo uvijek svraćali do Mirkove bake na rakiju. U Peckom je kuća čića Pere i njegova sina Zdravka, a u Dragašima Nikolina. I tako redom. A sjećam se i slučaja kada je Zagrepčanin Josip Sakoman u selu Hrastovici izgubi-

Planinari na Hrastovičkoj gori zaokupljeni utiskivanjem upravo postavljenog žiga

Foto: Ć. Priljeva

o skupinu planinara što ih je vodio, da bi je pronašao u dvorištu jednog seljana koji je obavljao koljevinu. Vidjevši planinare, svratio ih na piće i degustaciju svojih mesnih proizvoda, ne pitajući tko su i odakle su. Što je u tim glavama?

I - ?

Razgovarajući s poznanikom Nikolom iz Dragotinaca, trenutno izbjeglicom u Sisku, upitao sam ga i o mogućnosti povratka na napuštena ognjišta. Odgovorio mi je protupitanjima: Kako se vratiti u svoje selo, na svoj kućni prag, kad znaš da svakodnevno moraš bar dva puta, odlazeći na posao i vraćajući se, proći kroz selo iz kojega je moje selo pogodeno sa 108 granata? Kako se vratiti ako ti je tamo najbliža ambulanta, pošta, veća trgovina i pritom vjerovati da se neće ponoviti sva ova klanja i razaranja? Kako mirne savjesti i bez brige pustiti dijete da ide tamo u školu? Kako se vratiti?

Dakle, vraćanje će biti dug i mukotran posao za sve žitelje ovog kraja. Prvo treba vratiti povjerenje, a tek onda vratiti se u napuštene domove. Zašto sve ovo spominjem? Zato što će i povratak planinarstva u ove krajeve trajati isto toliko, i još duže, kao i povratak povjerenja, ljudi i njihova suživota.

I prije su bili i prolazili ratovi, no ostajale su neke vrijednosti kao trajne zasade u ljudima. Zato se opravdano nameće pitanje: što i kako jednoga dana kada ova ludost prode? Jer, vjerujem da će i poslije svega ovoga biti ljudi koji će osjećati potrebu i htjeti vratiti se prirodi, njenim ljepotama i boravku u njoj, da ih nadahnjuje na nove domete i djela. Jednom, poslije ovih ratnih stradanja, netko će poželjeti da obnovi planinarske staze i puteve. Pozornost - dio planinarskih staza zapriječen je protupješadijskim minama. Mnogo je mina razasuto i u okolini sela, na livadama, rubovima šuma i svuda tamo gdje su se ljudi obično kretali. Dakle, svatko tko će se prihvati obnavljanja markacija i čišćenja staza, treba najprije osigurati stručnu službu koja će pregledati staze i očistiti ih od mina. Uza sve ovo planinari neće smjeti skretati s markiranih staza niti zalaziti u šumu, kao što su to do sada navikli, jer bi to moglo imati tragične posljedice.

Ništa poslije ovog rata neće biti kao što je bilo prije. Želio bih zato da buduće generacije planinara imaju makar malo koristi od sadašnje generacije. Da ne budu u sasvim istoj neprilici kao što smo mi bili kada smo kretali u revitalizaciju ove gore početkom sedamdesetih godina, ne znajući o djelatnosti naših prethodnika gotovo ništa i ne mogavši rekonstruirati neke njihove staze ili nastaviti neke pothvate koje im je prekinuo drugi svjetski rat. Zato neka i ovaj članak bude skroman doprinos o jednoj generaciji čiji je trud prekinuo isto tako jedan rat. Povijest se ponovila.

POPATNO PISMO UREDNIKU

Poštovani uredniče!

Ljudski mozak je najveća splaćina koju je priroda stvorila. To joj nije bilo potrebno. Trudim se da razumijem, ali ne razumijem, jer to se razumjeti ne može, nego želim dokuciti zašto se ovi ljudi međusobno ubijaju i kolju, a onda dodem do zaključka da ni sam sebe ne mogu niti razumjeti, niti shvatiti. Kada su bila mirna vremena i kada sam imao vremena, a imao sam tada vremena i znao sam što treba napisati, nije mi se dalo, nisam imao volje. Sada, kada puca na sve strane, kada mi grad izgleda kao Bejrut, podijeljen na dva dijela, Hrvatsku i Krajinu, i kada se samo uz životni rizik i na posve vlastitu odgovornost prelazi linija iz jednoga u drugi dio, što sam i primoran činiti, sada pišem i ne znam hoću li uspjeti i zavr-

šiti tekst, jer ga pišem između dvije pucnjave, između dva odlaska u podrum. I ne znam kako će Vam rukopis dostaviti jer nam je pošta razorena. Ali sada kao da sam osjetio instinktivnu potrebu: ovo što sam namjerio moram napisati, pa mi vrag ne da mira i pišem uz zvuk minobacača i topovskih salvi što padaju na obližnja naselja, a ne znam u kojem će trenutku i na moj grad. Pišem bez obzira što nisam siguran što će biti s tim rukopisom. Recite, nije li to s mozgom neka pogreška prirode, koja se s nama ružno poigrala? Pozdravljam Vas u nadi da će to što pišem nekim kanalima stići do uredništva, a hoće li od toga biti kakve koristi prosudite sami. Uz puno, puno sreće i pameti postoji nada da se jednom ponovno i vidimo.

U petrinji, rujna 1991.

Đuro Priljeva

Velebitom od Oltara do Rossijevog skloništa

ŽELIMIR KANTURA, ZAGREB

Zimski usponi su uvijek bili cjenjeniji od ljetnih. To je za naše planinarske prilike još znakovitije. Nemilosrdna, brutalna politika i odnos prema hrvatskoga velebitskog življa imali su za posljedicu napuštanje stoljetnih obitavališta - zaselaka, katuništa i ljetnih stanova. Odavno se nisu zažarila ognjišta, a tamo gdje su ostale smao ruševine nekadašnjih obitavališta, nema više ni mogućnosti za zaklon od studeni i nevremena. Zbog toga i planinarske ture valja prilagoditi takvim planinskim uvjetima. Naravno, i vlastitim sposobnostima! Mi smo namili zimski uspon na Zavižan pa do Rossijeva skloništa. Prije četraest dana taj uspon je pokušao Zoran s prijateljima. Nisu uspjeli do kraja zbog nanosa snijega visokih i do deset metara.

Petak je, prvi dan proljeća. Zagreb se kupa u suncu. Jurimo Jozefinom do Žute Lokve. Kod Brloga napuštamo asfalt i kratimo lošim makadamom na cestu Otočac - Krasno. Oko tri po podne smo pred gostonicom Oltari. Mislimo smo prenoći u skloništu što su ga u učionici stare škole uredili marljivi planinari Siska, no kada nam je gostoničar rekao da se do Siče može kolima, odlučili smo nastaviti vožnju. Ako danas uspijemo do planinarskog doma na Vučjaku pod Zavižanom, imat ćemo cijelu subotu za planinarenje. Prvih 3-4 km cesta je bila suha. U onom oštem zavoju kada cesta opet ide na zapad zamijetili smo prve krpe snijega. Iznenada je cestu zapriječilo pedesetak metara snijega debeleg do 30 cm. Dalje se nije moglo. Bili smo točno na mjestu s kojeg se lijepo vide Oltari. Upaljena su ona rijetka ulična svjetla. Dan, onaj tek započetog proljeća, više je još ličio na zimski, posebice ovdje visoko, u još snijegom pokrivenoj planini.

Mišonja i Goga odmah kreću. Vesna i ja smještamo auto u malo proširenje. Od opreme imamo dva para štapova, dva para krplja, jedne dereze, jedne žabice i 20 metara užeta. Svakako, tu su dobra volja i dobra vremenska prognoza. Brzo smo dohvatali onu poznatu serpentinu ispod Siče. Presjekli smo je i hvatamo markiranu stazu Oltari - Siča. Za četvrt sata stižemo na Babića Siču (1300 m). Po nacijepanim drvima vidi se da je donedavna bilo korisnika. I cisterna se lijepo vidi. U samom zavoju ceste vidljiv je smjerokaz što su ga postavili marljivi Senjani, kada su tiho, na sebi svojstven način, otvorili najlepšu ranoproljetnu turu primorskim padinama Velebita od Siče do Alana.

Napuštamo Siču i malo zatim cestu pa, slijedeći dobro uređenu markaciju, krećemo polulijeve uz brije, snijegom pokrivenim, ali dobro vidljivim putem. Jasno se naziru tragovi ranijih posjetilaca, iako su suncem rastopljeni i prošireni na nestvarne dimenzije. Brzo smo izbili u duguljastu Blatnu dolinu. Posred nje стојi nekoliko mladih jela okićenih snijegom. Doskora ponovno izbijamo na cestu. Presjecamo je i započinjemo oštar uspon na suprotnoj strani. Naglo pada noć. Kako je samo praktična čeona svjetiljka! Ruke su slobodne, pa možeš nesmetano koristiti štapove. Visina snijega je sada oko pola metra. Tvrđ je i krplje nisu potrebne. Kroz klanac ubrzo izbijamo na Franino korito pa na livade Došenovac. Ovdje više nema nikakvih tragova. Sunce i vjetar učinili su svoje. Znamo da valja doći do kraja livade. Na ovom mjestu uvijek se prisjetimo one nesretne obitelji što je tu u snježnoj mećavi tragično završila svoj prvosibanski izlet. Oba roditelja su ovdje izgubila život.

Već hodamo blizu dva sata. Snijeg je sada već dobrano nadmašio metar debeline. Taman toliko da se iznad njega lijepo vidi natpis: kraći put 20 min, duži (onaj preko Krivače na Donju Kosicu) 45 min. Makar je već bila prava noć, odlučujemo poći Premužićevom stazom kroz Bijele stijene. Dobro znamo da bi moglo biti i neprohodno, ali je onih 20 mi-

nuta imalo magičnu moć - idemo kroz Bijele stijene. Tu i tamo izvire samo vršak kamenog glavice. Pogadamo da je baš tu negdje ona lijepa staza. Stop! Zaledena litica i naoko bespuće. Uspužemo gore i skrećemo kroz granje do omanje čistine. Slijedi kamera gallerija i zatrpani tunel. No ne sasvim. Potruške puzim ispod samog stropa tunela. Ništa lakša nije bila ona strmopadina što je sada u nastavku iz mraka izronila. Strmina je zastrašujuća. Sva sreća da je ovdje snijeg malo mekši. Osiguran na dva štapa polagano utirem stope. Idem kao po jajima. Goga i Vesna nemaju štapove. Njima oni smetaju! Strmina pomalo uzmiče i staza skreće na onu drugu stranu, prema jugu. Ulazimo u šumu i začas spazimo svjetlo.

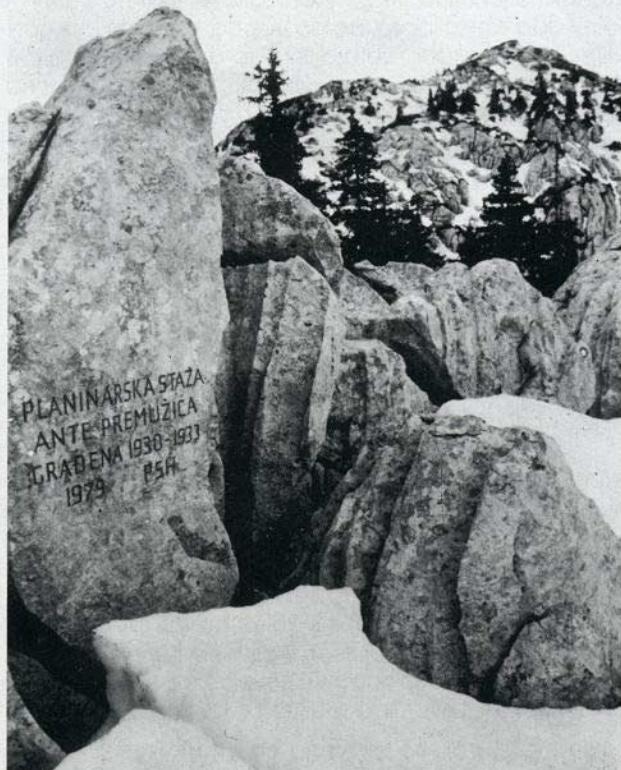
Dom pod Zavižanom. Lupanje po vratima a onda zagrljaj snažnog mladog hidrometeorologa Ante Vukušića. Razveselio se on nama, ali i mi njemu i toploj kući. Već je gotovo mjesec dana ovdje sam. Bio je još dječačić kada sam prvi puta došao na Vučjak. Sada je to ljudina u svakom pogledu. Tu je obitelj - supruga, dječica. Zimu provode u Gornjoj Kladi u obiteljskom glijezdu. Štede oca Dragu, pa se braća za vrijeme zime mijenjaju na po mjesec dana. Začas smo večerali. Zatim je Ante na opće veselje iznio vina uz najavu da ga ima i do ljeta. Sada je razgovor bio neprekidan. I da nije bilo Antine obveze da javlja hidrološke podatke, bog zna do kada bi potrajao.

Rano sam zavirio kroz prozor. Zavižan (1677 m) se zasvjetlio. Brzo sam izjurio van. Htio sam slikati izlazak sunca. Štipalo je za ruke! Na obzoru se svijetle vrhovi: M.Rajinac (1699 m),

Pivčevac (1676 m), Hajdučki kukovi (1649 m) i preko njih Veliki Kozjak (1629 m). Zlati se Zavižanska Kosa (1620 m). Samo duboko dolje još je u sjeni i sumaglici more.

Oko devet smo krenuli. Padina ispod doma bila je žuto siva. Tu se snijeg otopio. Dio ceste iznad Modrić-doca (Botanički vrt) je suh i jasno vidljiv, ali već kod odvojka za Veliki Zavižan, kao nožem odrezana, cesta nestaje ispod debela snježnog pokrova. Da nema jasno vidljive prosjeke, ne bi se ni razlikovala od okoliša. Snježna kosina prekriva cestu i strmoglavo teče lijevo od nje, prekrivajući nekadašnje košenice i livade: Jašinu dolinu, Devčić, LeGačko i Dragičević katunište, pa Piletine dočice, Icinac i Bukovlje. Odavna već nisu korišteni, pa ih je dijelom i šuma obrasla. Ne dolazie više Podgorci i ne istjeruju stoku na svoja škrtia pasišta.

Na prijevoju između Pivčevca i Zavižana, oko kilometar i po od doma, napuštamo nevidljivu cestu. Ona će nastaviti pod Mali Rajinac, pa u Lomsku dulibu. Mi skrećemo udesno na jug, kako pokazuje natpis što su ga sigurno Zoran i prijatelji otkopali iz snijega.

U zasnježenim Rožanskim kukovima.

Foto: Vesna Gjurčević-Kantura

Vide se i stari tragovi. Ante je rekao da već dva tjedna snijeg nije padao. Prelazimo nekadašnje Vukušić katunište te, obišavši udolinu s istočne strane, prelazimo na desno istočnom padinom Zavižana. Visina snijega onemoćuje da nađemo markaciju. Tek ponegajde, u lijevku što ga svojom energijom stvara drvotopljenjem snijega, moguće je vidjeti crveno-bijelu oznaku dobar pedalj niže na stablu. Donekle uočljiva prosjeka ukazuje na smjer staze. Prolazimo kroz šumu i nakon desetak minuta izbijamo na strmopadinu. Idemo ravno na izrazito stjenovit greben. Tragovi se gube lijevo dolje u pravi snjegolom. No i desno gore ide trag. Vesna se spušta lijevo, a ja pratim desni trag. S vrha stijene vidiš na kojih desetak metara naprijed tragove i znakovit propad. Očito je netko stao na sam rub staze i propao u mekanom snijegu. Procjenjujemo da smo na mjestu gdje se odvaja staza u Čemerikov doćić i dalje za Smrčevu dolinu. To nije naš put. Navlačim dereze. Čvršći sam, a Mišonja kaže da ostavljam dobre stope na snijegopadinama. Staza teče izrazitom strmopadinom, pa se svako malo pojavljuje snjegolom. Kako po njegovu dnu teku tragovi skija, ne sumnjamo da je Zoran ovde vodio žestoku bitku s prirodom.

Šuma se naglo prorjeđuje a iz snijega sve češće izviruju surove zasiježene litice, kamene gromade i kukovi prekriveni bijelim snježnim kapama. Zasiježeni međuprostor ukrašavaju vršci prekrasne borove klekovine. U Čepurašima smo. Iznenada izbijamo pred stijenu s uklesanim riječima: "Planinarska staza Ante Premužića, građena 1930-33, PSH 1979". Prisjećamo se onih smionih muževa koji su uložili svoje znanstveno pregnuće, tjelesnu snagu i nadasve domoljublje, istražujući tada još nepoznate ljepote Velebita, posebice ovih zastrašujućih ljepota Rožanskih kukova: dr. Josipa Poljaka (1882-1962), dr. Radivoja Simonovića (1858-1950) te genija planinarskog graditeljstva inž. Ante Premužića (1889-1979). Koliko puta sam ponovno čitao opise puteva kroz Rožanske kukove, što ih je Josip Poljak objavio u prvom Vodiču kroz Velebit objavljenom još daleke 1929, kada se ovamo moglo pristupiti samo iz Lomske dulibe. I česta upozorenja pisca da se ovamo zađe, ali samo uz dobru tjelesnu pripremu i, obvezno, uz vodiča. Zimskih opisa niti nema. Hvala Vam, velikanii!

Visoko prorjeđeno oblaće omogućuje povremeno prodiranje sunčanih zraka. Zastrahujuća je ljepota oko nas. Bezbrojni ponori, vrtače, kukovi, prodoli i debelim snijegom pokrivena Premužićeva staza što nas provodi kroz ovaj začaran svijet. Ljuti me što ove ljepote još dandanas nemaju svoju turističku valorizaciju i da turistički pregaoci još nisu svjesni te neiscrpne ponude, netaknute prirode željnoj Europi! Možda će tek sada, u slobodnoj i neovisnoj Hrvatskoj, shvatiti da onima koji su izmisili Hilton i Interkontinentale treba nuditi ono najvrednije što mi imamo, a čega izveštaćena Europa više nema, divlju, romantičnu, ne-

Kroz snjegolom na Premužićki

Foto: Vesna Gjurčević-Kantura

taknutu prirodu. Ovaj savršeni dar neba, ovaj prekrasni Velebit. Koliko bi platili Europsjani da ih naši, ali profesionalni i dobro organizirani vodiči, provedu kroz ove za njih nezamislive ljepote te da ih kao Alicu u zemlji čudesa sigurno spuste u najčistije i najplavije more Europe!?

Uspinjemo se spram osunčanog prijevoja gdje je sunce otopilo dio staze. Hodamo već gotovo tri sata. Valja se i odmoriti. Uvijek je to isto, pa ipak ponovno izaziva osjećaj isčeškivanja i ugode kada se otvaraju kutije s hranom. Goga niti ovaj puta nije zakazala. Nitko tako ne ispoħa pileća krilca i batake kao ona. Onaj divni rumenožučasti ton ispriženog paniranja upravo me magično privlači. Mišonja spremno vadi litarski tetrapak "Dar sunca", a Vesna prinosi crvene plastične lončice. Nazdravljamo nebu, suncu i Velebitu.

Čim smo svladali prijevoj, ispred nas se otvorio novi začarani svijet. Pod nogama pukla prođolina, a slijeva i sdesna nanizali se kukovi i visoke zasnježene planine. Mora da je ono desno Gromovača. Ako je to doista ona, onda je ono iza nje spram mora Pasarićev kuk. A baš u njegovim njedrima, samo s druge strane, stoji Rossijev sklonište. Mišonja procjenjuje da nam je potrebno još gotovo sat i pol hoda. Nismo predvidjeli noćenje. Moramo se još i vratiti. Obojica navršavamo 55 godina, a ja i 40 godina planinarenja. Tko bi nas zaustavio! Oštro sam zagazio derezama u snijeg i gotovo potračao. Vesna juri za mnom. Na dnu staze prelazi udesno i započinje mukotrpan uspon. Nikakvih tragova više nema. Zoran, dakle, ovdje više nije prošao? Valja dobro paziti da ne skrenemo. Lijevo to gotovo i nije moguće zbog dubokih vrtača, ali udesno svako malo, između stjenovitih glavica, iskoči snježna zaravan. Natrag, pa lijevo.

Vesna je sada naprijed. Niti štapova, niti dereza. Ona orijentacijski gotovo ne može pogriješiti, ali nema velikog iskustva u zasnježenoj planini. Strahujem od onih jezovitih snjegoloma. Snježna kosina što stapa stazu sa stijenom nestaje u dubokim bezdinjačama s lijeve strane. Neće ni štap, niti pak da se navežemo. Već je naprijed za pedeset koraka. Staza je već gotovo stopljena s golemom stjenovitom glavom. Iz klekova grma nešto se crveni. Natpis: Gromovača 15'. Staza se sada uspinje do omanjeg prijevoja, a zatim neposredno pod Pasarićev kuk. S lijeve strane iz dubokoga Fabinog doca pristiže staza što vodi iz Lomske dulibe. Odavde su nekada pristizali naši velikani! Nije bilo ove divne Premužićeve staze.

Iznenada snijeg nestaje. Sunce je gotovo otopilo snijeg. Staza je usječena u samu stijenu. Skidam dereze i gotovo trčim. Ili tako barem mislim. Već se punih četiri i po sata borimo sa snijegom. Staza naglo skreće udesno. Pred nama se pojavi Rossijev sklonište. Nema ni pola godine kako su ga marljivi Zagorci uredili, no priroda je ipak jača: sve je vlažno do te mjere da uz velik napor jedva odvajamo listove upisne knjige. Sva drvenina je natopljena vlagom. Sunce je tako pripeklo da smo sjedili na pragu kolibe. Stari Poljak je opisao pristup Rožanskoj kolibi (Rossijevu skloništu) od tadašnje Krajačeve kuće (Doma pod Zavižanom) preko Lubenskih vrata do Jerković doca, upravo tu gdje je Rožanska koliba. Taj put je prosječen 1929.g. Koliba je izgrađena marom HPD-a te iste godine na nadmorskoj visini od 1600 m. Tada je posvećena velikom hrvatskom botaničaru Ljudevitu Rossiju.

Kratko smo se odmorili i krećemo natrag. Taman smo zašli u Čepuraš, kad Vesna zakriči: "Majmuni, majmuni!" Gledam naprijed niz prtinu i ništa ne vidim. Zgrabi me za ruku i okrene k istoku. Zastanem zaprepašten! Na zapadnoj, suncem osvijetljenoj strani istočnog grebena Čepuraša, pod samim vrhom, juri po snježnoj čistini medvjed. Vesna je u uzbudjenju pogriješila vrstu. No vrhunac uzbudjenja je tek uslijedio. Naš uzvik je uzbudio bračni par, pa je i manja medvjeda spodoba, očito ženka, jurnula za mužjakom. Divan, za mojih 40 godina planinarenja nikad viđen prizor. Preplašene zvijeri brzo su svladale uspon i zamakle u sigurnost zasjenjene strane planine. Izgrili smo se od sreće i zadovoljstva.

Iako smo sada isli sigurnom stazom naših tragova i ptine, sunce je učinilo svoje: snijeg je postao mekši, pa smo dublje propadali. Izbili smo na cestu, odakle smo lijepo vidjeli Dom

pod Zavižanom obasjan rumenilom zalazećeg sunca. Umor i zadovoljstvo učinili su svoje: gotovo pun sat trebalo nam je do Doma. Vrijedni Ante razveselio nas je izvrsnim grahom s tjesteninom. Poteklo je i podosta vina, uz bezbrojna prepričavanja doista prekrasnog dana.

Ustali smo sa suncem. Zlati se Zavižanska kosa. Kupujemo karte, značke i prekrasne Antine rukotvorine - u drvu upaljene likove pivca, medvida i cviča. Na rastanku Ante svakog daria s jednim ručnim radom i posvećuje ga potpisom. Neka nam je za sretan Uskrs!

Odlučili smo vratiti se primorskom stranom. Na zapadnom podnožju Zavižanske kose pružio se nezaboravan vidik na more. Nevjerojatan je ugodađaj na nekih 1600 metara, u metar debelom snijegu, i istodobno gledati osunčani Jadran. Zahvaljujući snijegu brzo smo i lako kratili serpentinu kroz šumu i za manje od sat hoda izbili na omanju travnatu visoravan. Vide se terase nekadašnjih košenica i gotovo neznatni tragovi ljetnih stanova na živim Vodicama. Lako je život ovdje zamro, sasvim lijepo djeluju dvije mlake obzidane slaganim kamenom. Jedna je puna bistre bode. Mali trag pokazuje da se puni iz izvora što nestaje pod prastarim bukvama. Ovdje je pravo proljeće. Tratina je prepuna ljubičasto bijelih šafraana.

Još nam je trebalo oko desetak minuta do mjesta gdje se odvaja markacija za Siču. Napuštamo stazu za Gornju Kladu. Slijedimo sada stazu što su je iz zaborava i povijesti ovoga puka iščupali i markacijom uskrsnuli planinari Senja. Odavde iz Ciganišta (Ciganski dočić) uspinjući se preko prijevoja zalazimo u dolinu Šarganuš (1235 m), pa nakon dobrih pola sata kroz kamenjar i lijepu bukovu šumu izbijamo iznad prelijepе doline - Pandorina Plan. Sunce i jučerašnji dan učinili su svoje. Došavši do okretišta ceste što se ovamo spušta sa Siču, poskidalj smo naprtnjače i polijegali po visokoj posušenoj travi. Nakon okrijepe nastavili smo blagim usponom do ceste pred Siču.

Tajna Uskršnjeg otoka

BARBARA LAPENNA-BRAKUS, ZADAR

Ni jedan drugi otok na svijetu ne zrači tolikom tajanstvenošću kao ova sičušna gruda zemlje, izgubljena u beskraju južnog Pacifika. Fantastične legende, hipoteze, najnevjerojatnije pretpostavke miješaju se tu sa znanstveno dokazanim činjenicama. Još ^{*} od djetinjstva, kada sam naprsto "gutala" knjige norveškog etnologa Thora Heyerdhala, ostala je u meni želja da jednom oputujem na Uskršnji otok i pokušam proniknuti u tajnu jedinstvenih divovskih kamenih skulptura moaia.

Tek prilikom petosatnog leta iz Santiaga de Chile preko južnog Pacifika, postaje čovjek svijestan goleme udaljenosti toga tajnovitog otočića. Teoretski mi je bilo poznato: to bi trebao biti najosamljeniji i najudaljeniji otok na svijetu; najbliže mu je kopno zapadna obala Čilea, udaljena punih 3700 km, dalje na zapad dijeli ga od Tahitija čak preko 4000 km, na sjever do Havaja ima 7000 km, dok na jug udaljenost do Antarktika iznosi nekih 6000 km.

* Norveški etnolog Thor Heyerdhal, rođen 1914. godine, kao vođa znanstvene ekspedicije prepolovio je 1947. godine na splavi "Kon Tiki" južni Pacific od Perua do Polinezije. Na temelju sličnosti spomenika u ta dva područja pokušao je dokazati da Polinezijci potječu iz Perua. Napisao je studiju o kamenim spomenicima na Uskršnjem otoku "Aku-Aku, Tajna Uskršnjeg otoka".

Podnevni odmor u sjeni divovskog "moai"

Foto: B. Lappena-Brakus

Iz ptičje perspektive jasno se razabire vulkansko porijeklo otoka: crna stjenovita obala, okrunjena bijelim vijencem vječno zapjenjenih valova i nekoliko davno ugaslih vulkanskih kratera, koji se jasno izdižu iz zelene brežuljkaste površine. Ugasli krater Maunga Terevaka (536 m) na sjeveru ujedno je najviša točka otočića, čija površina iznosi samo 160 km². Boeing 707 čileanske zrakoplovne kompanije Lan Chile već se spušta na pistu koja seže upravo od jedne do druge obale. Tu se nalazi i jedino naselje Hanga Roa gdje živi čitavo stanovništvo otoka - nekih 2000 ljudi, uglavnom polineziskog porijekla. Oni svoj otočić nazivaju "Te Pito te Henua", što na polineziskom znači "Pupak svijeta". Drugo mu je ime "Rapa Nui", u prijevodu "Veliki otok". Ime "Uskršnji otok" dobio je 1772. godine, kada ga je holandski moreplovac Roggenween "otkrio" na sam dan Uskrsa. Od 1888. politički pripada Čileu, geografski zapravo ne pripada nikamo, a kulturno i etnički pripada Polineziji.

Putnicima koji dvaput tjedno slijedu avionom čileanske kompanije stoji na raspolaganju nekoliko mogućnosti boravka: počevši od veoma skupog i luksuznog hotela Hanga Roa (koji je zahvaljujući astronomskoj cijeni gotovo stalno prazan!), preko nekoliko skromnijih manjih hotela, do ugodnih i jeftinih privatnih pansiona. Glavna je prednost privatnog smještaja u tome, što se odmah pružaju mogućnosti veze s mjesnim stanovništvom - pod uvjetom da govorite španjolski. Gazda nas je već prve večeri, južnjački temperamentno, obasuo čitavom bujicom vrijednih informacija o najvažnijim nalazištima i mogućnostima kretanja po otoku: terenskim vozilom, jašući na konju ili pješke. Te su obavijesti veoma važne, jer su nalazišta upravo bezbrojna. Naravno, možete se pridružiti jednom od organiziranih vodenja koja vam u tri dana obilaska (toliko obično traje boravak) pokažu nekoliko poznatih činjenica, a mnogo više špekulacija i nagadanja. Ali to bi zapravo bilo šteta, jer je Rapa Nui mnogo više nego jedan veliki otvoreni muzej. To je otok snova, kako reče Heyerdhal "... jedan od najtajanstvenijih i najmističnijih kutaka naše zemlje, gdje se licem u lice s kamenim divovima prenosite u tisuću godina staru prošlost jedne davno ugasle i nikad razjašnjene kulture". Da bi čovjek doživio jedinstvenu atmosferu koja zrači iz tih prodornih kamenih očiju, mora biti sam.

Tako iznajmih maleno terensko vozilo (jedina asfaltna traka na otoku je avionska pista) i odvezoh se uzduž južne obale do nekih petnaestak kilometara udaljenog kratera Rano Raraku. Stanovnici otoka ga nazivaju i "tvornica", tj. tvornica kamenih skulptura. Tu odmah nalazimo rješenje prve od brojnih zagonetki, one o nastanku divovskih skulptura - moai. U kamenolomu na istočnim padinama vulkana mogu se studirati moai u svim fazama nastanjanja. I travnate padine pod njima prekrivene su statuama. Neke uspravljene, onako kako su već bile postavljene za transport, druge ležeći, djelomično utonule u meko tlo.

Uspeh se u gornji dio kamenoloma i otkrih u mnogobrojnim kamenim udubljenjima likove u najrazličitijim stupnjevima izradbe. Tamo gore leži i najveći od njih, nazvan "el gigante". Punih 20 metara je dugačak. Taj će div vječno ostati ležati u svom kamenom grobu, pošto je samo do polovine isklesan iz litice. Tu smo već kod zagonetke broj dva: zašto je klesanje bilo tako naglo prekinuto, upravo u času kad je očigledno bilo u punom toku? Govori se o mogućoj harajućoj pošasti, o gladi, o ratu ... ali do današnjeg dana se ništa određeno ne zna. Nastavimo sa zagonetkama: zbog čega su divovske biste uopće bile klesane u tolikom broju? Izbrojeno ih je oko tisuću, naredanih uzduž čitave obale, u pravilu okrenutih prema središtu otoka. Ili - nova zagonetka: kako su ti nekoliko desetina tona teški divovi bili tamo dopremljeni, s obzirom da starosjedioci nisu poznavali kotač? Postoje razine pretpostavke, ali mnogo toga će vjerojatno zauvijek ostati tajnom. Pitate li domoroce, oni će vam na ovo posljednje pitanje sa smiješkom odgovoriti: "Sasvim jednostavno, došetali su sami!"

Na zapadnoj se strani blaga travnata padina diže u ravnomjernom nagibu do ruba kratera. Popeh se utabanom stazicom i ugledah u krateru bještavo jezerce djelomično obrasio šašem. I unutrašnje padine kratera prekrili su bezbrojni moai. Penjući se kamenitim hrgtom stigoh do najviše točke. Ostadoh bez daha, ali ne od napora, već od pogleda; na vrhu sam tvornice - kamenoloma. I ovdje na sve strane obrisi tek započetih karakterističnih lica. Na jug se litice okomito obrušavaju nekih stotinjak metara, niže dolje na žuto - zelenoj padini raštrkani, razbacani divovi, a još dalje nad linijom zapunjениh valova sve nijanse od tirkizne do tamno modrog, kao britvom odrezanog horizonta. Gotovo bolnu tišinu remeti samo krik galeba ...

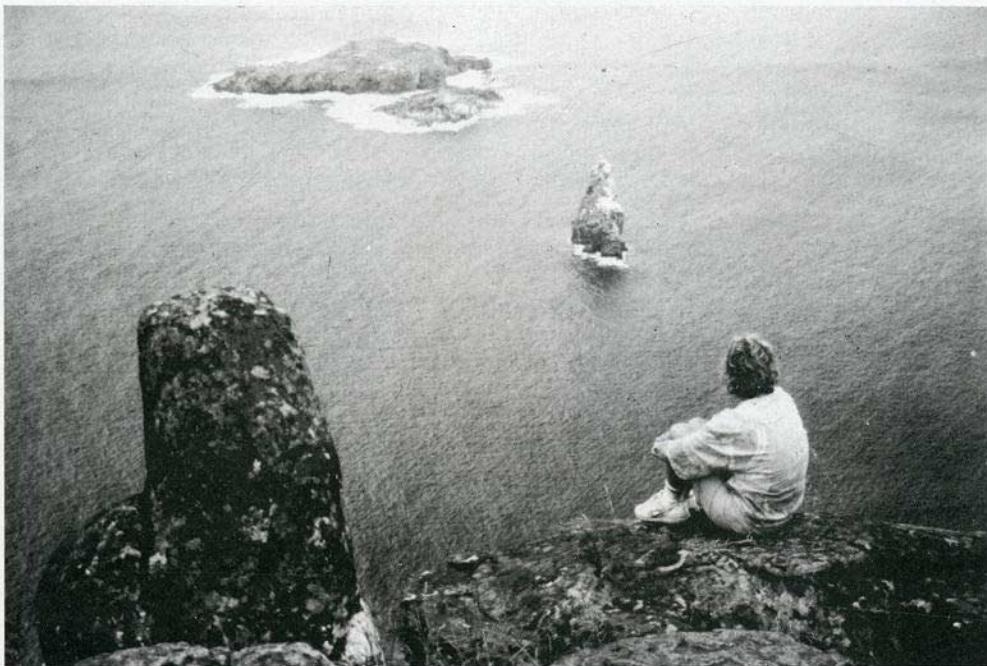
Slijedećeg se dana odvezoh do plaže Anakena na sjevernoj obali. Ono što bi čovjek najmanje očekivao na vulkanskom otoku grubih oštih litica: kroz šumarak kokosovih palmi niz moai oštiro se ocrтava na svjetlo tirkiznoj padini. Bještavi žal duboke uvale oplakuju topli kristalni valovi. San tropskih mora ovdje postaje stvarnost.

U Anakeni prestaje makadamska cesta. Krenuh dalje uzduž obale uskom pješačkom stazom i uskoro ostavih za sobom posljednje tragove civilizacije. Grmljavina valova što neuromnom upornošću udaraju u oštru kamenitu obalu razbijajući se u bezbroj bještavih kapljica, u oštroy je suprotnosti s blagim, upravo mekanim oblicima travom obraslih brežuljaka. Staza se čas opasno približava oštim stijenama, čas se penje uz travnate brežuljke. Arheološka nalazišta nisu na ovoj strani tako brojna, ili barem nisu tako spektakularna, ali će se pažljivom oku iznenada ukazati obrisi kamenog lica napolja obraslog travom, ili dijelovi davno razrušenih kamenih postolja, ahua. Na njima se još razabiru tragovi hijeroglifskog pisma.

Ravnomjerna padina Maunga Terevake diže se ovdje izravno od morske površine do 536 m visokog vrha. Krenuh užbrdo bespućem kroz oštru travu. Smatra se da su otok u doba procvata kulture moai prekrivale guste šume, no one su, što sjećom, što vjerojatno požarima, potpuno uništene. S izuzetkom nekoliko šuma eukaliptusa i tropskog voća u okolini Hanga Roe, uglavnom se vegetacija svodi na žuto - zelenu travu.

Šum valova pomalo se gubi. Sunce nemilosrdno žari. Svud uokolo samoća i tišina tropskog podneva. Tek ponekad preleti ptica ili šmugne gušterica uznemirena u svom podnevnom drijemežu.

Na vrhu sam. Pomalo sam razočarana, jer ovdje nema očekivanog kratera. Taj se nalazi malo niže, na južnoj strani vulkana. Blag vjetrić ublažuje tropsku jaru. Čitav mi je otok pod

Barbara na stijeni svetišta Orongo s vidikom na otočić

Foto: Brakus

nogama. Dolje na jugu sitno naselje Hanga Roa, lijevo od njega avionska pista grubo reže blage konture brežuljaka, još dalje na istok dva niža vulkanska kratera, Rano Raraku i Maunga Pukatikei. Nema izgleda da sretnete nekoga drugog turistu pri usponu na najviši vrh otoka. Previše je mukotrpan dvosatni uspon pod tropskim suncem. I - što je još važnije - na vrhu nema arheoloških nalazišta. Samo mir i samoća, i beskrajna pučina u krug ...

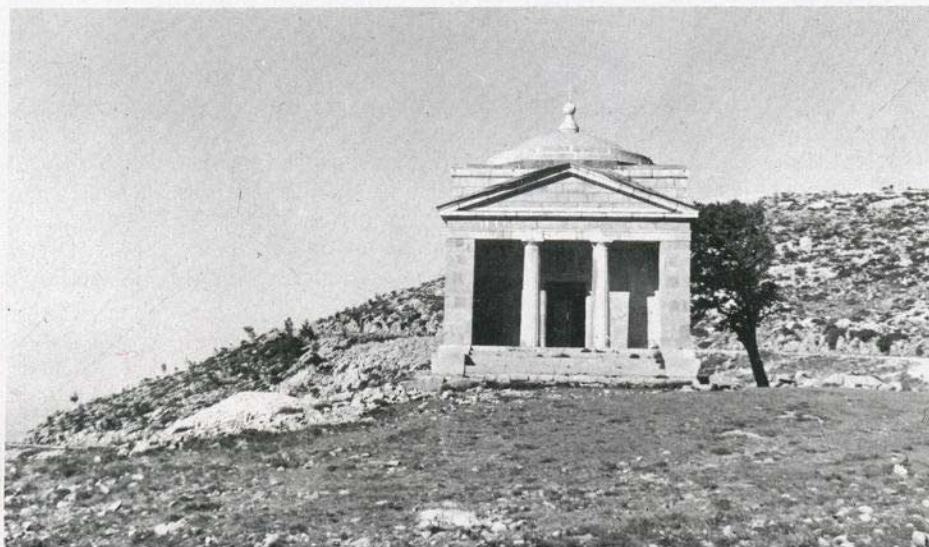
Posljednjeg dana boravka krenuh s avionske piste uzbrdo do vrha kratera Rano Kau. Dno prostrane kaldere ispunilo je savršeno pravilno okruglo jezero, obrasio travom i šašem. Na najvišoj točki kaldere (rubu kratera), tamo gdje se gotovo okomito nadnosi 300 metara visoko nad pučinom, nalazi se svetište Orongo. Kad je klesanje moaia, kako vidjesmo, iz nepoznatih razloga bilo obustavljeni, razvio se oko 16. stoljeća drugi kult, kult čovjeka - ptice. Orongo nije mjesto za bučan kratak posjet. Ovo je mjesto za sanjarenje i meditiranje.

Tako sjedim ovdje gore na toploj stijeni u kasno popodne dok sunce polako silazi k obzoru. Pod kosim zrakama sve jače oživljuju reljefi ljudi - ptica po crnim liticama, postaju plastični, kao da se odvajaju od podloge. Sjedim na stijeni i gledam dolje na dva sićušna otočića obrubljena pjenom. Ako još niste čuli priču o čovjeku - ptici, ovdje je pravo mjesto da je pročitate. Tako sjedim na stijeni i čitam priču o hrabrim mladićima, koji su se s ovoga mjesta spuštali 300 metara gotovo okomitim liticama, zatim plivali do tri kilometra udaljenog otočića, hridi, Motu Nui, da bi tu pronašli jaje ptice Manu Tara (neka vrsta galeba) i istim ga putem donijeli natrag do svetišta. Mnoge su opasnosti morali prebroditi: okomite stijene šibane vodenom stihijom, vječno uzburkano more; mnogi su na tom putu poslužili kao hrana morskim psima. Ovdje gore čekali su kroz to vrijeme svećenici da najspretnijeg (i najsretnijeg) koji prvi uspije u tom pothvatu, na godinu dana proglaše čovjekom - pticom, što je ujedno značilo vladarem nad otokom. O tome, a i o mnogim drugim tajanstvenim obredima i običajima vjerojatno izveštava hijeroglifsko pismo Rongo-rongo, koje ni do danas nije dešifrirano. Ali možda je i bolje tako, jer tako se moramo osloniti na usmenu predaju - i na vlastitu maštu. I tako će Rapa Nui i nadalje ostati mjesto maštanja i sanjarenja - otok snova ...

Doba rata

ANA LEMIĆ, GOSPIĆ

Kao i mnoga druga sela i gradovi diljem lijepe naše, i moj se gradić našao u ovom strašnom i nepravednom ratu. Iznenada, bez razloga i povoda. Tisuće granata su pljuštale i rušile sve od reda. O Bože, što nas to snašlo? Uništiše nam četnici gotovo cijeli grad. Svuđa ruševine i pustoš. Ali, što ga više ruše, sve je više naš i sve više ga volimo. A Velebit? Stoji mu sa zapadne strane i štiti ga svojim snažnim plećima. I čudi se! Što se to zbiva? Gdje su njegovi planinari koji su mu dolazili u pohode kao hodočasnici svojim hramovima, i oprezno hodali njegovim uredenim i markiranim stazama, pazeći na svaku biljku, svaku životinju? Uredivali staze, pravili skloništa, čistili izvore da služe i čovjeku i životinji. A sada? Rat! Ni Velebit nije pošteden. Uništen dom pod Štirovcem, zapaljen dom na Visočici (24. listopada oko 16 sati), bombardiran hotel "Velebit" na Baškim Oštarijama, minirana prekrasna kamera crkvica Sv. Franje Podpragom, ispod Tulovih greda, uz cestu Sv. Rok - Obrovac. Nasitali su zrakoplovi i na dom na Zavižanu, ali srećom bez većih oštećenja. A sve zato da bi Velebit, Gospić i cijela Lika bili u nekoj Krajini u sastavu Srbije. Upravo preko radija čujem pjesmu: "Varaju se oni koji misle tako..." Pjevušim s njima u znak odobravanja, a u duši pustoš i beskrajna tuga. Ne damo ni komadića naše Like. To zna i Velebit i ljudi ispod njega, sve dok kršni Ličanin po njemu skita i u gori pjeva Vila Velebita.

Povijesna crkvica Sv. Frane pod Pragom danas razorena četničkim granatama Foto: Ana Lemić

Za sada ne mogu gospički planinari na Velebit. Ali nisu klonuli duhom. U samom središtu grada, među ruševinama pored srušene crkve, iz daleka zapinje za oko nešto šareno, kao da je nekom čudom procvjetao cvijet. Zamislite: planinarski ormarići! Redovito u njemu izložene prekrasne fotografije s Velebita i ostalih naših planina. A tko bi to drugi uradio nego Andrija B. i Ante V. A to je dobro. Je li to prkos ili nešto drugo? Svakako je znak da se usprkos ratu gospički planinari sastaju i djeluju onoliko koliko im dopuštaju ostale obaveze, poručujući Velebitu: Vidimo se u slobodi! Zna to i Velebit. Zato opršta. Jer, obrana domovine ne smije i ne može čekati, a starac Velebit hoće i mora.

Obične ratne priče

TOMISLAV PAVLIN, ZAGREB

Među brojnim sudionicima rata u obrani naše domovine Hrvatske, negdje na jednoj od planina nalazi se i skupina planinara. Iako o ratu ima uglavnom ružnih ili žalosnih priča, pokušao sam napisati nekoliko istinitih dogodovština koje govore suprotno.

Medo

Nenadano, jedne noći, došao je do nas i ostao neko vrijeme s nama. Bio je to omanji pas, svjetlo smeđe dlake, klempavih ušiju, nalik na popularnog Švrću, junaka crtanih filmova.

Kolega, koji je te večeri bio na straži, dotrči uzbudjen u kuću i reče da je blizu njega bila zvijer, vjerojatno medvjed, i da klepeće ušesima i puše kroz usta, pa nas je zato došao obavijestiti.

Otišli smo vidjeti, oprezno se krećajući prema mjestu gdje se uistinu čulo i puhanje i klepetanje ušesima. No, svi smo odahnuli kada smo vidjeli "strašnu zvijer", psa koji je mirno spačao u travi, savijen u klupku, povremeno mašući ušesima uz puhanje kroz njušku. Zbog toga dogadaja nazvali smo ga Medo.

Lili

Kako je došao, tako nas je naš pas Medo ubrzo i ostavio. Bio je pas iz sela u dolini, a mora da je zaostao u brdu jer je imao bolesnu nogu. Kada smo se jednom spuštili u dolinu vratio se i on svojoj kući. Pusto nam je bilo bez njega, pa smo zamolili prijatelje iz tog sela, da nam daju nekog zamjenika za Medu. Nisu se oglušili i jednog dana stigao nam je psić, maskirno prilagoden snježnim uvjetima. Mali pseći ženski stvor imao je dlaku bijele boje, a čijeg je porijekla, znali smo odmah. Klepetala je ušima i puhalo, a nazvali smo je Lili. Pokazala je svoju hrabrost od prvih dana. Ravnopravno sudjeluje s nama u pohodima i straži i svi smo je zavoljeli.

Bršljan (grm)

U jednoj ratnoj akciji, za kratkog odmora, čulo se zapomaganje nekog vojaka. Priskočili smo mu u pomoć, ali nije bilo potrebno. Naprotiv, unijelo je to i malo veselja među nas. Što se ustvari dogodilo?

Mazga, koja zbog kamenitog terena nije imala hrane, pokušala je uzeti slastan zalogaj sa zaštitne kacige tog vojaka, maskirnu mrežu!

Nastao je okršaj, jer je vojak htio spasiti svoje maskirno sredstvo, a mazga ga nastojala oteti. Dvoboje je ipak završio neriješeno, jer je vojaku ostala potrgana maskirna mreža, a mazga se pomirila bez takve "hrane", shvativši da joj takav zalogaj ne odgovara. Naš je vojak nakon toga okršaja dobio dvostruk nadimak: bršljan i grm!

Prijatelji znanih i nadjenutih imena

Neke znamo otprije, jer smo se znali susretati u planini, a neke smo sada upoznali. Goneći mazge ili magarad donose nam opskrbu. Daleko je ići u planinu i natrag u istom danu. Treba više od sedam sati, no, oni ratuju takvim načinom i ništa im nije teško. Bilo po lije-

Hrvatski vojnici planinari čuvaju Velebit

Foto: T. Pavlin

pom vremenu ili ružnom, oni nas redovito opskrbljuju. Valja ih spomenuti, da se ne zaboravi. To su naši prijatelji: Ivo, Grgo, Ante, Stipe i drugi. Imamo i dva prijatelja, kojima imena znamo ali ih ipak zovemo po nadimcima.

Na usponu prema našem skloništu u planini prolazimo kroz dva zaseoka, gdje redovito moramo navratiti. Ne daj Bože, da bi bilo drugačije! Jedan od tamošnjih prijatelja uvijek raširi ruke kada nas vidi, pa, iako mu znamo ime, on je za nas "onaj koji širi ruke".

Drugog znamo susretati ili vidjeti, ako nije kod kuće, negdje s ovcama i kozama na jednoj od planinskih strmina. Slabijeg je hoda i pomaže se sa dva štapa, a pri susretu nas pozdravlja s "Mladost moja!" Nama je znan kao "mladost moja sa dva štapa".

Često se čovjek zamisli, otkuda snaga za život tom čovjeku? Pun je snage i poleta. Moramo zaboraviti na sve svoje teškoće kada vidimo njegovu vjeru u život. To nam daje još više snage za svladavanje ratnih poteškoća. Živjeli nam i dočekali susrete u miru, jer smo kao jedan, dragi prijatelji, starosti i mladosti naša!

Planinarenje po muci

SLAVKO TOMERLIN, ZADAR

Obično sve priče počinju ovako: "Davno nekada živio je..." ili "Bilo jednom ...". I ja počinjem svoju priču o vremenu kad smo svaki tjedan, kao po voznom redu, kretali na Velebit: Smilja, Ante i ja. Ponekad bi nam se pridružili i drugi planinari, pa nas se na Stapu zateklo i desetak.

Sada, kada više ne možemo na te prekrasne izlete, ostala su nam samo sjećanja. Ante i ja svakodnevno šetamo gradom i periferijom dva-tri sata da bismo donekle održali kondiciju i pri tom se sjećamo prošlih dana. Za vrijeme jedne takve štetnje, udaljili smo se pri-

lično od grada i začuli viku iz daljine. Shvatio sam da se to odnosi na nas, jer smo se previše približili liniji fronte. Skupina od šest gardista dojurila je do nas s automobilima "na gotov". Objasnili smo im da smo planinari i da svaki dan vježbamo radi kondicije. Sumnjičavo su nas gledali sve dok se jedan od njih nije dosjetio da me je već vidi u TV filmu o Velebitu. Sve je dobro završilo, ali od tada ne šetamo izvan gradskih ulica i rive. Put nas uglavnom vodi po rivi: od zgrade Filozofskog fakulteta do svjetionika. Tako mora da se osjeća medvjed u kavezu kad šeta od jednoga do drugog kraja. Jedina je svjetla točka u tim našim šetnjama ona kod svjetionika, odakle se pruža pogled na velik dio Velebita, od Svetog brda do Šatorine. Svaki put kada dođemo do svjetionika, zastanemo malo i raspravljamo o onome što vidimo. Tada putujemo pogledom s jednoga na drugi kraj te naše ljestvice, uz uzdahe čežnje. Promatramo kako mijenja boje od modre, sive do, posljednjih dana, bijele. Zamišljamo koliko tamno gore ima snijega i kako bi nam bilo lijepo gaziti kroz prtinu do Stapa, gdje nas čeka topla kućica. Putem bismo nailazili na tragove raznih životinja i nagadali kojoj životinji pripadaju. Slagali smo se jedino kada smo nailazili na tragove medvjeda, dok je ostale bilo teško razlikovati. Lutamo pogledom po vrhovima Velebita i zamišljamo da smo tamno umjesto na rivi.

U tim našim maštanjima često nas prekine prodoran zvuk sirene, koji nas planinare za čas pretvara u podrumske speleologe. Stvarnost sadašnjosti razbije za čas sve naše lijepo sone. Tada se sjetimo naših mladih prijatelja planinara, koji su dobrovoljno stupili u gardu i sada čuvaju naš Velebit od neprijatelja. Ne daju bandi da svojom prisutnošću zagade iskonsku ljestvu Velebita.

Kao što je tvrd velebitski kamen, tako su i naši borci odlučni da protjeraju neprijatelja i omoguće nam da opet možemo slobodno lutati šumama, dolinama i stijenama.

I bi Zvečevo ...

Prof. KRUNOSLAV MILAS, ZAGREB

"Zvečevo je poseban doživljaj. Ljepota pravog gorskog kraja, slobodna, čista, ničim nepomućena priroda.

Cvijeće i zelenilo. Slavonska šuma - jela, bor, hrast, bijeli jasen, breza. Žubor bistrih brzih potočića. Čarlijanje povjetarca, titrava igra sunca i lišća, veselo cvrkut ptica visoko u raspjevanim krošnjama. Rumena jutra i grimizne večeri. Tišina koja se sluša.

To je Zvečevo. Preljepa stara Papuk-planina, jedna u vijencu Slavonskog gorja što okružuje Požešku kotlinu, srce Slavonije.

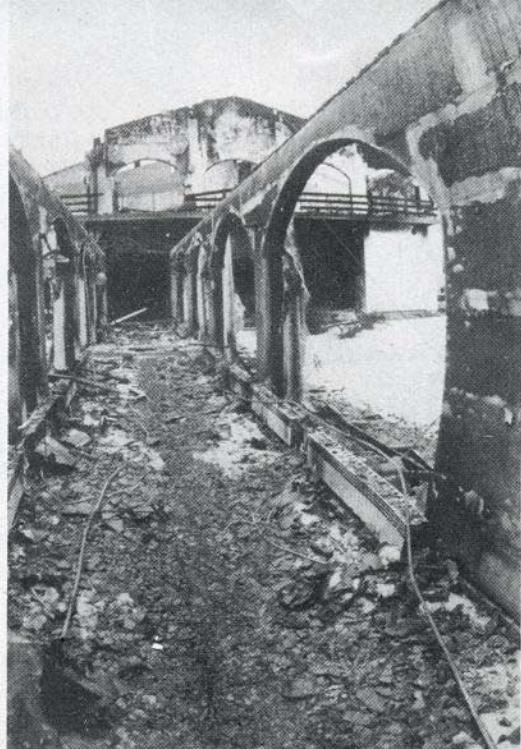
Svako godišnje doba je u ovom kraju lijepo i puno posebne draži.

Proljeće osvaja čistoćom svojih mladih nasmijanih šuma, mirisom ljubičica i žutim morem jaglaca.

Ljeto nudi miris rosnih trava i šumskih jagoda, bijele cvjetove ivančica i dugovrate plave zvončice.

Jesen opija zrelom raskoši stotina svojih zamarnih boja, a zima čistoćom svoga debelog bijelog pokrivača i svjetlucavim kristalima inja na granama."

(Iz "Končareve" monografije o Zvečevu)

Detalj sa Zvečeva prije i poslije uništenja

Potaknuti sličnim razmišljanjima o ljepotama Slavonskog gorja, prije više od dvadeset godina trojica mladih planinara, tokom obilaska "Slavonske transverzale" jednog su se dana obreli i na Zvečevu. I sve je bilo upravo kao u gore navedenom opisu. Opjeni ljepotom, dogovorili su da jedan od njih napiše članak za "Naše planine". Dogovoren - učinjeno. Gore potpisani autor načinio je tako svoj prvi planinarski članak pod naslovom "Planinarstvo kao melem za sve vrste duševnih rana" (NP 1971).

U kontaktu s domaćinima saznali su da poduzeće "Rade Končar" priprema izgradnju svog odmarališta na tom području.

I bi tako. Godinama je izrastao objekt velikih razmjera, poznat, a često prihvatljiv i planinarkama kao ishodišna točka za njihove izlete Papukom.

Danas Zvečeva više nema. U listu "Končarevac" iz siječnja 1992. godine objavljen je tekst i fotografije snimatelja M.Arbutine koji je s vojacima 123. požeške brigade u prosincu posjetio Zvečevu. Uz fotografije, prenosimo i dio njihova teksta.

"Riječi nedostaju za opis viđenog (...). Ostaje zaprepaštenost, nemoć, jad, bijes, očaj - poželimo - ne i mržnja (...).

Ono što smo gradili godinama, za što smo na različite načine izdvajali velika, vrlo velika sredstva, danas je pretvoreno u hrpu kamenja, a tek onaj tko je proveo makar i jedan dan u tom Končarevom objektu, može znati što su te današnje ruševine bile jučer (...).

Možda jednog dana i bude na tom području ponovno neki objekt, kažem možda, pa možda ćemo jednog dana opet šetati planinskim stazama, uživati u oštrom planinskom zraku, prisjetiti se prošlosti, ali i ne zažaliti za njom. Sasvim sigurno ne. Neka je, neka je otišla sa svim generalskim vikendicama i lovnim terenima, sa svim partijskim funkcionerima i vlastodršcima cijelogra jednog kraja. (...)

Ako su i uništili zidove, naš rad i naš novac, ipak ništa od toga ne mogušte ponijeti sa sobom. A tu, gdje oni nikada više ne mogu doći, mi ćemo opet hodati. Jednog dana, pa makar za godinu - dvije. Za njih više nikada."

A naša trojica planinara? I dalje planinare. Istina, manje, jer jedan je u inozemstvu, drugi na bojištu, a treći je autor ovog članka. Razdvojeni su, ali sigurni su da će nakon Domovinskog rata ponovno u Slavonsko gorje, ponovno na Žvečevu. Jednog dana. I sve će biti drugačije. Možda i tužno zbog ruševina, ali i lijepo, jer naše će planine konačno biti slobodne.

Čitaocima predočujemo nekoliko fotografija Žvečeva prije i poslije uništenja. Za uspomenu. I nezaborav.

Oda smetlarima

Razmišljanja jedne planinarke na Dan kada je priznata Hrvatska

DUBRAVKA RAMUŠČAK, ZAGREB

Dana 15. siječnja 1992. godine spuštala sam se, nakon kraće šetnje ubavom prigorskom okolinom, s brijege Sv. Križ Brdovački u široku sutlansku i savsku dolinu, da u selu Harmici ulovim autobus za Zagreb.

Bilo je predvečerje. Jasan, savršeno miran krajolik, obrubljen na zapadu bizejjskim bregovima i obroncima, a na jugu Cimikom, pa malo dalje Samoborskim gorjem. Grimiz na zapadu topio se prema zenitu i pretvarao nebo u laku srebrnasto-ljubičastu kupolu.

Najednom prastara Crkvica sv.Križa na vrhu brijege zabrenca sipljivo staračkim zvukom svog zvona, a kroz otvoren prozor seoske kućice kraj puta zazvoniše, pa onda zabrujaše cijelom kupolom neba, zvona zagrebačke katedrale. Hosana! HRVATSKA JE PRIZNATA! Iako, vjerojatno preko televizora, zvona su brušala moćno i svečanim mirom ispunjala to ko staklo čisto predvečerje: Predvečerje kada je svijet priznao Hrvatsku!

I sada mi u duši ta slika i ugodaj simbolično predstavljaju domovinu za kojom težimo - domovinu mira, sklada, čistoće.

Zagreb me dočekao okićen zastavama i svečano čist. Kao da su se smetlari posebno trudili da očiste i ulijepšaju grad za taj veliki dan.

Nametnula mi se bizarna misao: smetlari, naoko na marginama društvenog značaja, neobično su važni za sve ljude i cjelokupni život. Da njih nema, davili bismo se u smeću i nečisti. Sad, kad imamo svoju državu, ne bismo li i svi mi morali postati smetlari u službi domovine? Prvo očistiti smeće iz svog srca, duha, pameti (sebičnost, laž, glupost, netolerantnost, nemar ...), pa onda prema sposobnostima, sklonostima, struci, djelokrugu rada, čistiti i sve smeće oko sebe (sve nevaljalo, suvišno, pokvareno, pogrešno, glupo). Učinilo mi se da su "smetlari" svih vrsta najimplementiriji soj ljudi, jer kud ćeš vrednijeg posla od čišćenja smeća iz nas samih, iz našeg poslovanja, iz naših ulica, iz naše demokracije, potretka - iz naše domovine!

Možda su planinari posebno pozvani za "smetlarske" poslove, jer zbog svoje ljubavi prema prirodi imaju jasnije izražen osjećaj za sklad, istinu, ljepotu, čistoću (misli i rada), a zbog fizičke i psihičke kondicije snagu, da ta potrebna "čišćenja" izvode temeljitim upornošću.

A toliko je posla! Toliko se toga mora očistiti! Hajde, planinari, uključimo se u smetlarske poslove (metaforički i stvarno) da nam domovina iz naših snova što prije postane stvarnost! To smo i dužni svetim žrtvama ovog, za Hrvatsku tako krvavog i nepravednog rata.

Prijatelji

SMILJA PETRIČEVIĆ, ZADAR

Sjedi starac na stijeni, u zavjetrini, naslonjen na svoj štap. Kraj njega mazga čupka travu iz škrtoga velebitskog kamenjara. Gore na stijeni stoji mlada koza, gleda starca i čeka.

- Što gledaš? Idi i pasi! - reče starac kozi.
- A to važi i za tebe, Luce - ponovi starac, ovog puta mazgi.
- Što si se zalipila za mene, ne žuri toliko. Ima vrimena. Stići ćemo doma do mraka. Marko će mijaukati, pa prestati. Koze će se same vratiti, a onaj pasji sin, sigurno je već dobro.

A bilo je gadno jer je tu nedugo bila jedna od onih planinskih noći kada su demoni i bogovi vodili svoj vječni rat u planini. Bura je svim bjesovima udarala u prozorske kapke kamene kuće, gore u gudurama. Krupne kapi kiše slijevale su se niz stari krov. Negdje u stijenama opalio bi grom i zatresao staklima. Uz tu kakofoniju čulo bi se s vremena na vrijeme zavijanje vuka samotnjaka, negdje gore u planinskim vrhuncima.

Stari Jozo je sjedio sam u kolibi pored štednjaka i čitao. Vatra tiho pucketala, do starčevih nogu drijema veliki crni mačak bijelih šapa. Odjednom se mačak digne, pode prema vratima i zamijauče.

- Što je? - upita starac dižući glavu, prateći mačka pogledom. Ovaj je stigao do ulaznih vrata i tiho, prijeteći mijaukao.
- Što je, što si osjetio? - ponovo upita starac približavajući se vratima. Začuo je tiho cviljenje, toliko tiho da se činilo kao vjetar u pukotinama. Mačak je i dalje stajao pored vrata i mijaukao, gledajući starca očima ko žeravicama.

- Da otvorimo? - upita starac.

Kako je otvorio vrata, hladna kiša sa susnježicom udari ga u lice, a dolje pored praga ležalo je nešto crno, veliko, mokro i tiho moleći civililo.

- Nu ti vraga! - reče starac obasjavajući ručnom baterijom stvorenje koje mu se našlo pred vratima te olujne noći. Bio je to velik pas, mokar, krvav, iznemogao. Sagnuo se Joso, podigao psa i unio ga u kuću. Mačak je i dalje stajao prijeteći, no kad je video da mu od toga polumrtvog došljaka ne prijeti opasnost, vratio se na svoje mjesto uz štednjak. Vani opet opali grom, zatrese staklima. Kiša je i dalje lijevala.

- Gadno su te udesili. Oli su pucali u tebe. Ili su te tvoga braća po oču napala, ali čisto ne vjerujem - govorio je starac psu oko kojeg se počela stvarati ružičasta lokva. Iz ormara je uzeo neke masti, rakije, zavoja, krpę. Kad mu je očistio i premotao rane, zamotao ga je u stari pokrivač. Pokušao mu je uliti malo kožnjeg mlijeka, ali se sve ocijedilo na pod, uz mokru njušku. Dugo, dugo u noć sjedio je starac u kuhinji ložeći vatru i pućkao svoju lulu osluškujući glasove s planine. Noćni radio je i dalje javljaо novosti s bojišta diljem zemlje.

- Za Boga, u ime čega, zbog čega? Toliko mladih života zbog zemlje koja nikada nije bila njihova, došli su kao dotepercni nekoliko stoljeća iza nas i sada je svojataju, ubijaju, kolju, razaraju sela i gradove. Pustoše zemlju, Bog njima opustošio njihovu!

Polako je ustao, ugasio petrolejku i zaspao pod toplim gunjevinama.

Jutro je osvanulo modro, kristalno čisto. Obasjava sunce okolno stijenje niz čije se rubove cijede kapi, okrugle ko suza. Čim je Joso otvorio vrata, mačak je izjurio preko praga. Pas je još uvijek ležao miran, isprekidano dišući. Iz staje se čulo meketanje i njisak.

- Evo me, idem, idem! - povika starac oblačeći se.

Istrčale su koze kroz vrata štale jedna preko druge, no samo je jedna stala, čekajući starca nakrivljene glave.

- E, Biba, treba mi dosta mlijeka - reče starac kozi. - Imamo nekog jadnog pasjeg sina.

Dok ju je muzao koza je stajala mirno, čupkajući rub starčeve košulje.

- Nu ti vraka, ostavi je na miru, nema više Stare, pa ko će mi je iskrpiti. Ne mogu stalno gnjaviti nevistu doli da mi krpa košulje koje ti izideš!

- U kući je pokušao nahraniti psa. Nakon malo otimanja pseto polako digne glavu i počne lizati miljeko iz zdjelice.

- Eto vraže, ipak će se izvući!

Promijenio je Joso psu zavoje, pa stavio vodu za kavu da mu zavri. "Neprijateljski avioni i dalje raketiraju i napadaju naše gradove i sela, četničko-srpska soldateska i dalje udara po našim snagama ... ljudi bježe ... napuštaju svoja stoljetna ognjišta, svoje domove" ... slušao je starac hripavi zvučnik, žmirkavo zagledan kroz prozorčić. Na vratima je stao mačak, sav nakostriješen gledajući psa kako jede.

- Da ga nisi taknuo! A to važi i za tebe, pasji sine! Ne ponašajte se kao ljudi. Moramo živjeti zajedno, takva nam je sudbina. Ako se nekome ne svidi, širok mu je put. Planina je otvorena za svakoga!

Dani su prolazili. Pas se oporavlja. Mačak bi često sjedio pored pseće glave dok je pas stenjao. S vremenom mu je disanje postajalo ravnomjernije, oči bistrije, da bi se nakon nekoliko dana pokušao osoviti na noge. Već se i sam znao izvući iz kuće i sjediti na zimskom zubatom suncu, upijajući toplinu.

Jednog se jutra starac opremi i reče mazgi:

- Danas idemo dolje u selo, a ti Marko da si mi čuva onog pasjeg sina, da ga nisi taknuo.

Daleko prema jugu vidjelo se kako kulja crni dim, a s vremenom na vrijeme čula bi se potmukla tutnjava. Što se više spuštao, sve više su se čuli zvuci rata. Selo je bilo poluprazno. Dvorišta napuštena. Ognjišta ugašena. Nije se čuo ni lavež, ni blejanje, ni dječji smijeh. U podnožju planine ostalo je samo nekoliko obitelji, nešto staraca i Jozina nevista s dvoje dice.

- Eno ga, didal! - vikao je dječak kada je ugledao starca na prevoju.

- Nu ti, nevista, dobar dan! - reče starac mladoj ženi koja je stajala na vratima i čekala ga.

Kad je ušao u topalu kuhinju, video je da su svi preostali susjedi i prijatelji tu.

- Gdje si, pobogu brate! Svaki te dan čekamo! - dočekaše starci grgoljeći svi u jedan glas. - Kog vraka ne sideš doli k nama! Ima za svih mista. A ovdi ti nevista i unučad. Oli čekaš da se zvirad spusti i zakolje te ko brava. Si čuja da se cila sela kolju. Što ne mogu odnit, to pale. Kažu da i žene kolju! Ma zamisl, mjesto da dite ljujla, a ona kolje. Je, je, pričo jedan što je osto živ. O Isuse i Kriste, smiluj nam se! Ajd, ne zovi Boga uzalud. Platit će svi jednog dana. A ni one oficirčine nisu bolje. Zamisl kakve smo zmije gojili u njedrima. Nego, jesli li čitao u novinama "Desant na Velebit?" Smilja je plakala dok ga je čitala. Osjećala se krivcem jer je jednog od njih, koji su to smislili, onog Milana, ona sama dovela ovamo kao svog prijatelja. A što je ona kriva? Ova planina, ko i naše kuće, uvik su bile za svakog otvorene, pogotovo za vojsku s kojom smo se zajedno borili u ratu. Koliko su ti oficiri šetali ovuda s aparatima, zanimali se za svaku jamu, pećinu, za bunare koje smo mi održavali i napravili. A oni sve ucrtavali u karte, pamtili, a mi budale vjerovali da je to za neka naša buduća pokoljenja, da bi se znalo da se tu nekada živilo ... a oni za falu napisali

kako nas triba raseliti, pobiti. Za njih smo mi bili glupe seljačine koje su oni žedne preko vode preveli. A i jesmo bili glupi. Ni u pasa mire ni u Šrbina vire - dobro su naši stari govorili.

- Nego, zamuca Jozo, što je s onim našim momcima planinarima, s Vukom, Vajom, Tomom, Žarom, Komarcem?

- Za neke znamo, za neke ne znamo. Samo znamo da ih ima dosta u gardi i to gore po planini. Neki dan smo zajedno s njima zamalo upali u zasjedu. Već se bio počeo hvatati prvi sumrak gore na prevoju, kad ti zalaja neko pseto. Valjda mu je bilo dojadilo živit s tom ljudskom zvjeradi, pa je počeo lajati na sav glas i odao ih. Kad su četnici vidili da im je pas odao položaj, počeli su mu psovati mater švapsku i sasuli po njemu rafal. Mi smo ga vidili kako se kotrlja niz urvina. Ne virujem da je preživija. Mi smo se dobro izvukli. Samo par rana. Da nije bilo psa, lutale bi nam duše nebeskim rajem, - reče jedan momak.

- Znači, tako - pomisli Jozo, - pasji sin! Pa upita:

- Veliš, bija vučjak. Veliki, ov'liki?

- Je, bija je vučjak, možda čak i njemački ovčar. Zašto bi mu onda psovali mater švapsku? A neka ga, laka mu zemlja i Bog mu dao pokoj duši. A možda se izvukao.

- Možda - ponovi starac. Nego, nevista, dat ćeš mi malo juhe u onu moju talijansku gamelu, al' dobre i jake.

- Ma sve sam ti spremila: i brašna i ulja, soli, cukra, kvasa. Nego što će ti juva? S nama ćeš isti.

- Neka mi, nevisto, Bog te blagoslovio dite moje! - reče starac.

Dok su se rastajali, mladoj ženi potekoše suze niz lice.

- Bog, čaće - reče, i okrenu se kući.

Starac se polako uspinjao uz planinu. Ispred prvog prijevoja, u zavjetrini, bila je kamera kapelica, a ispod nje klupa koju su seljaci napravili i tu se odmarali kod uspona i silaska. Starac je sjeo na klupu i zadrijemao ... Slike su iznicale iz sjećanja ... lica planinara-oficira ... bez lica ... likovi "prijatelja planina" polako su se pojavljivali i nestajali u izmaglici njegova polusna ... uz klance njegovih uspomena uspeli su se neki drugi, mladi, veseli, nasmijani ... od goluždravih ptica pretvarali su se u planinske orlove, zrele muževe i očeve. Dolazili bi k njemu i zimi i ljeti. Donosili mu hranu iz grada, snabdijevали ga svim i svačim. Za toplih ljetnih dana kosili mu travu, prevrtali sijeno, pravili stogove, iz šume vukli i cijepali drva, sadili krumpir, gonili ovce iz planine, dogonili odbjegle mazge. E, kako bi se znao s njima nacvrcati ...

Osjeti starac bol u srcu, tako jaku da ga je probudila. Duševna bol se pretvarala u tjesenu. Otvorio je oči. Luce je stajala pored njega i promatraла ga svojim pametnim očima.

- O Bože, dobri moj Bože! - molio je starac glasno. - Nemoj toliko voljeti ovu našu mladost! "Koga Bog voli taj umire mlad" pisalo je negdje. Nemoj ih toliko voljeti. Voli one druge malo više! Meni i mojoj planini vrati mladost našu, razasutu diljem Lijepe naše!

Narančast odsjaj sunca na stijenama nagovještavao je da je sunce već pri zalasku. Starcu zasuzilo oko, stazu nije više vidio. Nije mu ni trebalo, znao je svaki kamen, svaki uspon i zavijetak, ma i usred noći.

Bili su na domak kuće u planini. Podigao je glavu i kroz zamaglijen vid spazio svoj dom. Protrljaо je oči. Još jednom. Nije vjerovao, jer je na zidu pored kuće drijemao Marko, a ispod zida stajao je golem vučjak i mahao repom.

Čekali su ga vjerni prijatelji.

Dr. Ante Rukavina

Mnogi naši čitatelji žele o planinaru i planinarskom piscu Anti Rukavini saznati više od onoga uobičajenog što saznavaju iz tvojih članaka ili u kratkim susretima. Želimo im izići ususret, pa počnimo s kratkom autobiografijom.

Počet ću s jednim sitnim detaljem. Posljednjih mjeseci u Gospiću je mnogo naših vojnika. Mnogi mi se od njih obraćaju a da ih ja uopće ne poznam. Oni su izdaleka i tko zna na kojim smo se sve planinarskim stazama strelj. Za njih i za sve one koji mi pišu ili me dovoljno ne poznaju navest ću nekoliko detalja iz svoga života da tako što potpunije dožive moje članke i knjige. Kako je u nas skoro svaka godina važna po nekom sudbonosnom događaju, tako se zgodno poklopilo nekoliko godina uz moj dosadašnji život. Rođen sam u godini Radićeve smrti (1928), pošao u školu u godini Jevtićeva pada nakon izbora (1935), pošao u gimnaziju po stvaranju Banovine Hrvatske (1939), maturirao u dane rezolucije Informbiroa (1948), diplomirao u danima Tršćanske krize (1953), zaposlio se odmah potom u danima Đilasova pada (1954), a namjeravam u mirovinu ove godine za koju se nadam da će u njoj završiti Rat za slobodu.

Sjećaš li se svojih planinarskih početaka?

Naši obični ljudi, među koje je spadao i moj otac, a kao sudski činovnik dobro je poznao Gojtana, Narančića i druge predratne planinare iz Gospića, rekao bi za njih, čudeći se zašto idu u planinu a da ne moraju: "To su visoka gospoda koja imaju i vremena i novaca pa si to mogu priuštiti". Slično je rekao i za šahiste koji su mogli izgubiti sate i sate nad crnobijelom šahovskom pločom. Nakon nekoliko desetljeća, kad sam postao ponešto poznat kao planinar i šahist, sjetio sam se očevih riječi. No to je već bilo doba kada je i planinara i šahista u Gospiću toliko bilo da nisu više izazivali čuđenje.

Inače, u planinarsko me društvo "Visočica" u Gospiću upisao moj profesor iz gimnazije Branko Stanić godine 1956. da bi imao jednog člana više na popisu. Kako smo mi iz Gospića odlazili, istinabog rijetko, na Velebit i bez planinarske iskaznice, sada je to počelo biti i češće i temeljitije, u većim skupinama, što privlači i pojačava planinarsku "zarazu". Osobito me impresionirao Slet planinara Hrvatske ispod Štirovca ljeta 1957. Tada me je planinarska bolest do kraja svladala i, nadam se, da joj se neću nikada ni othrvati.

Kako je počela tvoja publicistička karijera u planinarstvu?

Jednom sam poslao "Našim planinama" članak o usponu na brežuljak Oštru u blizini Gospića kamo sam bio vodio svoje dvije djevojčice. U sljedećem broju "Naših planina" člančić je objavljen. Tada sam poslao veći članak i, na moje veliko čuđenje, uvršten je u časopis kao uvodnik, tj. na prve stranice. Tako je počelo. Od tada sam napisao možda i 200 različitih članaka za različite časopise ili knjige i to većinom o Velebitu. Do sada su skupljeni u tri tiskane knjige, još dvije knjige čekaju tiskanje, a neke druge knjige su gotove ili su u radu.

Kakve su to druge knjige?

U jednoj sam skupio članke mnogih autora, a i neke svoje članke, o popu Marku Mesiću i 300-godišnjici oslobođenja Like od Turaka (1689-1989). U drugoj su sabrani moji stručni članci i literarni zapisi iz rada terenskog veterinara pisani na popularan način. Nadam se da će se u mirnim prilikama naći izdavač i za te knjige.

Gojtanov dom na Visočici, danas ruševina, donedavna velika ljubav Ante Rukavine

Foto: Ana Lemić

Što te je navelo na pisanje i kako nalaziš teme?

Na svakom koraku kuda se krećem obavljajući poslove svoje veterinarske struke, a to je i Velebit od Šatorine do Malovana, puno je tragova iz dalekih vremena. Tu skoro da svaki kamen priča svoju priču. Susrećem na svojim lutanjima u službi i izvan nje brojne ljudi, osobito one starije - danas ih je sve manje -, pa od njih svašta čujem. A mnogo je toga o Lici i napisano. Nastojim sve to oživjeti, pretočiti u zgodne članke koji će biti svakom zanimljivi, a usput i podsjetiti na našu povijest, na teška razdoblja kojih u Lici nije bilo malo sve do najnovijih dana. Nekada je na Velebitu bilo mnogo stočara i šumskih radnika s konjima. Često su im bile potrebne veterinarske intervencije zbog njihova života i rada u teško dostupnim predjelima. To sam koristio da nakon obavljenog radnog zadatka krenem u istraživanje i pohode. Zato sam često na Velebitu sam. I puno sam se puta uvjerio da ništa nije ljepeš od i desetosatnog lutanja po vrhovima i goletima, po bespućima i jedva vidljivim stazama, drugujući samo sa svojim mislima i sa suncem koje mi je to draže što više prži po golim ledima. I za takve nezaboravne dane dovoljna su mi četiri zalogaja slanine ili sira, nekoliko zalogaja kruha, dva najdraža mi bombona 505, jedna jabuka i možda litra vode. U svemu tome najviše mi je krivo što ne dođem kući u obećano vrijeme nego zakasnim i po nekoliko sati, pa su moji ukućani i braća zabrinuti. Moram priznati da sam često imao i sreće na tim lutanjima, jer su to znali biti susreti s klupcima zmija, s medvjedima, a o još gorim susretima nećemo ni pričati.

Tvoj je literarni opus uglavnom usmjeren Velebitu?

Da, Velebitu. Mislim da više ni o jednoj našoj planini ne bih mogao pisati toliko i toliko toplo. Velebit je prava riznica povijesti, obilje svekolikih ljestvica i zanimljivosti, brojnih tragova ljudskog življenja još iz pretpovijesti i sve to traži da se opiše, jer će se mnogo toga zaboraviti i nestati. Na to me nukaju i brojni prijatelji govoreći: ako ti to ne obideš neće više nitko! Potom, lako je žabu u vodu natjerati.

Dr. ANTE RUKAVINA

Dr. Ante Rukavina, veterinar, rođen je u Gospiću 4. listopada 1928., gdje je i maturirao 1948. Godine 1953. diplomirao na Veterinarskom fakultetu u Zagrebu i doktorirao 1984. obranom disertacije "Razvoj stočarstva i veterinarstva u Lici od njihovih prvih početaka do godine 1978.". Zaposlen je u Veterinarskoj stanici Gospic gdje je od godine 1964. do 1983. bio direktor.

Stručne i literarne članke iz veterinarstva objavljuje u časopisima Vetserum, Praxis Veterinaria, Veterinarski glasnik, Veterinarska stanica i Acta historicooeconomica Yugoslaviae. Literarni i drugi prilozi tiskani su mu u publikacijama: Mala mladost, Obitelj, Ličke novine, Lički vjesnik, Lički kalendar, kalendar Danica, Ličke župe, Vikend, SN revija, Hrvatski tjednik, Kana, Zvona, Usponi. Stalni je suradnik Senjskog zbornika.

Brojne putopise i eseje o Velebitu i životu ljudi na toj planini objavljuje u planinarskim časopisima:

Naše planine, Hrvatski planinar, Planinarski list i Biologiski planinar te u knjizi "Velebit" (PSH 1969).

Izbor putopisa i eseja o Velebitu objavljen mu je godine 1979. u knjizi "Velebitskim stazama", o velebitskim sakralnim građevinama 1989. u knjizi "Zvana ispod zvjezda", o središnjem dijelu Velebita 1991. u knjizi "Baške Oštarije i šira okolica". Još nekoliko pripremljenih knjiga čeka tiskanje.

Osnivač je, dugogodišnji predsjednik i igrač gospičkog šahovskog kluba za koji je odigrao brojne partije i bio deset puta prvak. Član je Matice Hrvatske i njezina Glavnog odbora od 1966. do 1971, a od 1990. predsjednik Ogranka MH u Gospiću. Član je PD "Visočica" iz Gospića od godine 1956, odbornik od godine 1965, tajnik od 1966 do 1984. Član Glavnog odbora PSH od 1971. do 1979, te Uredničkog odbora Naših planina od 1983. do 1990.

Održao brojna planinarska predavanja s dijapozićivima u Gospiću, Otočcu, Zagrebu i Beogradu.

A kad već pišem, onda nastojim da to bude što lijepše. Uvijek nastojim pronaći lijep naslov i zgodnu posljednju rečenicu. Izbjegavam strane riječi, pa mi se koji put posreći navesti neku rijetku našu riječ ili je možda izmislišti.

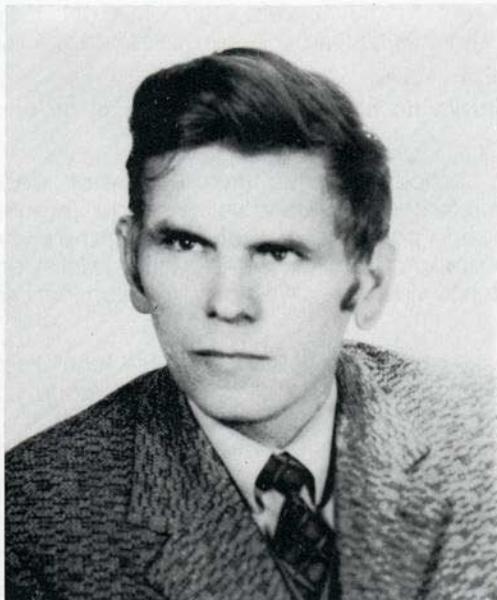
Tako plodnom piscu sigurno stižu mnoga pisma čitatelja. U ovom ih broju tri objavljujemo. Jesi li doživio i negativnih kritika?

Bilo je svašta. I o tome mogu opširno odgovoriti. Da su moji članici tako iscrpno pisani kakvi su ovdje odgovori bilo bi ih i od pedeset stranica. Čitatelji mi puno pišu, hvale članke i žele nove, žele saznati što više o Velebitu. Telefoniraju mi, žele da se sretнемo na planinarskim stazama, da se upoznamo. Najveća mi je pohvala to što mi je PSH g. 1979. tiskao moju prvu knjigu "Velebitskim stazama". Za moju drugu knjigu "Zvana ispod zvjezda" puno se založio naš župnik Mate Pavlić, a za treću o Baškim Oštarijama moj prijatelj Mate Šikić. Njihovo mukotrpno nastojanje da se te knjige tiskaju veliko su mi priznanje.

Bilo je i drukčijih reagiranja, prigovora na neke moje rečenice iz tekstova upućene mi na različite načine: "trebalo bi potanje ispitati što je on s tim mislio?" Pretpostavljam da su neke rečenice iz mojih tekstova bile na granici podnošljivosti za ondašnji komunistički režim i da se čekala daljnja greška. Koji sam put i sam bio u strahu, jer sam već jednom zbog svojih tekstova bio optužen. Godine 1972. sam čak bio optužen za to što sam u lokalnim novinama g. 1971. napao one koji su naredili da se sjedne pri sviranju hrvatske himne. Trebalo me ostaviti bez posla, a to donosi presuda na zatvor duži od 6 mjeseci. No naišao sam na hrabrog suca, pok. g. Slivarića, koji me oslobođio optužbe.

Milije su mi pohvale, podsjetit će te na jedan davnog događaj koji si bez sumnje zaboravio, a bio mi je ugodno priznanje. Pisao si mi da si pretrpio bolni zubarski zahvat. No, upravo je stigao jedan moj članak i jako ti se svidio. Pročitao si ga dva puta i skoro zaboravio na bol.

Drugi događaj. Urednik s HTV Josip Gobac, sada u mirovini, pravio je analizu nekog mog članka što mu je trebalo za emisiju o Velebitu, a trebao je utvrditi kolika je raznolikost korištenih riječi na jednoj stranici. On kaže da je već nakon analize pola stranice odustao jer je već bio ispunio kvotu riječi za cijelu stranicu. Eto, ta su mi dva primjera uistinu velika pohvala.

Neumorni je istraživač starih velebitskih staza, naselja i života nekadašnjih velebitskih stočara, istražujući staze pronašao je ostatke brojnih velebitskih crkava i druge zanimljivosti, a nakon toga slijedila su brojna označivanja poznatih i nepoznatih staza. Sudjeluje u popravljanju i uređivanju planinarskih objekata na Velebitu, posebno Gojtanova doma ispod Visočice.

Trsio se da neimenovani velebitski vrhovi dobiju stare narodne nazive ili im je, istražujući u stočara na Velebitu i ispodvelebitskih žitelja pronalazio primjerene nove nazive. Tako su neki neimenovani vrhovi nazvani ovim imenima: Petar Zoranić (godine 1972), Brundo (1982), Ivanov vrh (1983), Ognjište i Pogača (1988).

Sudionik je mnogih simpozija, planinarskih, stručnih i povijesnih. Za planinarsko djelovanje dodijeljeni su mu zlatni znak PSH, te srebrni i zlatni znak PSJ. Drugih društvenih priznanja nije dobivao osim što je godine 1972, tj. nakon hrvatskog proglašenja, bio optužen i suđen, ali nije osuđen. Nada se da će otkriti još mnoge velebitske zanimljivosti.

Dr. Željko Poljak

Najveći je kritičar mojih tekstova moja žena, inače profesor hrvatskog jezika u mirovini, kojoj poneko i danas pripisuje pisanje mojih članaka. Do prije dvije godine, kada bi ih pročitala po izlasku iz tiska, samo bi vrtjela glavom, namištila se i primjetila: Mogao si se na ovom mjestu i drukčije izraziti. Naime, još su joj bili u sjećanju dani s mojih pohoda na sudjenje.

U tvom životu planinarstvo je, izgleda, nedjeljivo od politike. Prošle je godine skupština HPS odlučila da se planinarska organizacija ima depolitizirati, što je i u skladu s njezinim kozmopolitskim obilježjem. Tvoje mišljenje?

Mnoga se naša društva i udruženja krunu u svojim aktima da se politika neće uvući u njihove redove. Ali to je u nas nemoguće. Naši su ljudi toliko politizirani, osobito u ovom stoljeću, a moraju i biti kada sa svih strana na njih vrebaju susjedi koji su nam počesto trgali dijelove domovine. Tomu smo svjedoci svi mi i danas. Čitao sam "Naše planine" od prvog broja i sad opet čitam HP i opažam da je politike uvijek bilo pomalo u svim godištima, možda posljednjih godina i manje nego bi to trebalo biti. U NP bilo je dosta zgodnih iskrica koje mnogima nisu bile po volji, ali su i oni nedobronamjerni vjerojatno prešli preko njih opažajući izvjesnu čvrstinu planinarske organizacije u Hrvatskoj koja je u velikoj većini bila domoljubno orijentirana. Već skoro dvije godine vodi se u našoj domovini bespoređan rat, najsuroviji od svih dosadašnjih, rat u kojem se vodi najznačajnija bitka za hrvatski opstanak, a časopis o tome nedovoljno izvješćuje. Ako je godine 1980. donio dvije stranice nekrologa o pokojnom predsjedniku SFRJ sa čak dvije slike, onda bi trebalo sada donijeti barem jednu snimku nekog zapaljenog ili porušenog planinarskog objekta, pa možda i nekog planinara-gardista. Smatram da se dobar dio planinara odazvao pozivu domovine i stao u njezinu obranu i onda bi o tome i HP trebao izvestiti.

U meni su se još kao u dječaka stvorili politički pogledi kojih sam pristaša i danas. Možda je to čudno, ali je tako. Politika Stjepana Radića i dr. Vlatka Mačeka razbudiла je hrvatski narod i tada su se rodile dvije čvrste konstante i u Lici, a i šire. Jedna je da je postati "jugoslaven" značilo najveću izdaju koju može učiniti jedan naš čovjek, a druga da je izraz SLOBODNA HRVATSKA odrednica za cijelu našu budućnost. I ako bi se riječi posvećivale onda bi trebalo u nas samo ove dvije posvetiti. I danas obiteljski sam emotivno vezan za HSS-ovu politiku, ali sam najbliži HDZ-u jer je u sumraku našeg boljševizma ponudio najkon-

zekventnija rješenja, samo što ih krivudavo ostvaruje. U svemu tome moj angažman nije velik, jer nije mi ugodno djelovati u istoj stranci s ljudima koji, slikovito rečeno, u dvije godine promijene tri stranke.

Kako se promjena političkih prilika odrazila na promjene u planinarskoj organizaciji i što planinari o njima misle?

Promjena je bilo jer je PSH postao HPS, a časopis NP postao "Hrvatski planinar". Došli su još i neki novi ljudi na čelna mesta, ali svemu tome nije pridana velika pažnja, jer su nas sve posve zaokupile prilike u domovini. Ipak su to povjesna previranja o kojima sam napisao za HP jedan članak, ali mi je vraćen s naznakom da nije za objavljivanje. Mislim da ga je trebalo objaviti zato da oni koji dodu iza nas vide barem nešto od tih promjena, jer je to dio povijesti našeg planinarstva.

Što se tiče časopisa HP, ima inovacija koje mi nisu po volji. One su više tehničkog karaktera. Nisam toliko stručno kompetentan da bih nudio poboljšanja, ali ih mogu primjetiti. Začudi me što ti kao dogovorni urednik, s razvijenim osjećajem za lijepo - čak si u mojim člancima pronalazio mjesta gdje sam trebao nešto drugo izreći, a nisam - i iskustvom u tim poslovima, ponekad podlegneš sugestijama sa strane poštujući demokratski način rada. Čini mi se da se katkad tako ne dobiju prava rješenja.

Stavljaš li na papir sve što doživiš? Svrši li što u uredničkom košu?

E, to ne! Ne opštem doslovce sve, jer bi se onda moja žena užasavala s nekim, istinabog rijetkim, neprilikama, iako joj ih ipak puno kasnije ispričam. A objave mi se skoro svi članci. Rijetko koji članak luta između Rijeke, Zagreba i Koprivnice, uistinu rijetko. Zgodno je navesti što je bilo nakon jednoga mog lutanja opisanog u NP 1977. u članku "Sam na Crnopcu". Već sam tada imao dosije pri policiji i netko je prijavio da sam bio sam na planinarenju. Navečer sam došao kući i drugi dan, u nedjelju, otisao u Rijeku igратi šah za naš gospički klub. Međutim, istu večer nakon mog izleta milicija je tijekom noći potražila desetak gospičkih planinara da ih ispita kuda sam ja to mogao sam ići i zašto. Poslije su točno utvrdili trasu moga lutanja, jer ja svagdje kažem tko sam i što sam. To se ponavljalo više puta pa mi je onako izdaleka savjetovano da nikuda ne idem sam. No koga je Bog u planinu okrenuo, taj baš ne sluša svake ...

Vi se Ličani ne date. Ni kiša granata što su padale po Gospiću nisu te uspjele otjerati iz Like. Čak je u Gospiću uvijek lijepo uređen planinarski ormarić, kako u ovom broju spominje Ana Lemić. Što radiš kada se u zatišju izvučeš iz podruma? Skupljaš li staklovinje i crijebove ili opet misliš na Velebit, pisanje, na Gojtanov dom na Visočici?

Cijelo sam vrijeme rata proveo u Gospiću, od tih četiri mjeseca polovicu u podrumu. Ipak sam svaki dan, osim pet dana, prošao kroz grad i dolazio do radnog mesta. Pucalo je sa svih strana, ali se čovjek priuči na to. Posla je na radnom mjestu bilo puno manje, u prva dva mjeseca skoro ništa, ali stara navika je ostala. Išao sam u Veterinarsku stanicu, do pošte, vidjeti ima li gdje kakvih novina pa makar i 10 dana stare, htio vidjeti koliko je prošle noći Gospić porušen. Na ulici je rijetko kada tko bio i ljudi su mi se čudili. Zašto sam ostao u Gospiću? Pa zar sam mogao napustiti grad u kojem sam se rodio, odrastao i u kojem radim skoro cijeli radni vijek i prepustiti da ga brani stotinjak hrabrih mladića. Mislio sam, i njima će, braniteljima našeg zavičaja, biti ljepše ako vide da je netko stariji ostao uz njih. Uvijek je, naime, postojala nada da će se Gospić obraniti, jer ima povoljan strateški položaj s dvije rijeke na istočnoj strani grada odakle su napadali najveći zulumčari našega doba. A kako je važan za cijelu Hrvatsku, nadali smo se i pomoći.

Bilo mi je žao ostaviti svoj dom, i kuće moje braće, sve ono što smo priskrbili kroz duge godine rada, nekoliko tisuća knjiga, među njima sva godišta Hrvatskog planinara i Naših planina. Bilo je uistinu puno teških trenutaka, stravičnih dana. Čuli smo pucnjave oružja koje je pucalo po nama i brojili sekunde do pada mina i granata. Iz iskustva smo znali da se iz porušene kuće, pa i zapaljene, može nešto spasiti ako smo uz nju, čak i manji požar ugasiti. A ako nas nema, ode sve u prah i pepeo...

Na kraju, a to bi trebalo biti ustvari prvo, ovdje je moja domovina i pod svaku cijenu mora se ustrajati u njezinoj obrani.

Za čudo, naš planinarski ormarić ostao je čitav i uspjeli smo nekoliko puta promijeniti slike u njemu. Oko njega je sve bilo oštećeno, crkva u blizini izgorjela, a on ostao jedini svjedok prijeratnog stanja.

Kada je bilo struje, mislio sam odmah na tipkanje i napisao nekoliko članaka. Jednom sam nešto morao dovršiti i tipkao sam dugo u noć, dok su granate i mine padale oko kuće. Zvali su me moji iz podruma, a ja nisam htio ići "dolje" dok ne dovršim članak. Nažalost, u rujnu je porušeno "Velebno", u listopadu izgorio Gojtanov dom, minirana crkva Sv. Frane ispod Tulovih greda, zrakoplovi napali Dom na Zavižanu i objekt na Plješivici, 3. veljače izgorjela Jurina kuća u Oštarijama (bivše planinarsko sklonište). Sve su to bili teški udarci uz ionako porušen Gospic, ali se izdržalo. I ostalo nam je pitanje: je li sve to tako moralno biti? Odgovor glasi: jest, jer smo se sudarili s najtežim neprijateljem u našoj povijesti, a to je boljševička srpska i srbijanska pokvarenost i bezobzirnost.

Kakvi su tvoji daljnji planovi u planinarskom radu i inače?

Ove godine kanim u mirovinu, iako bih još mogao raditi dvije godine. Imam puno planova i samo me treba zdravlje poslužiti. Htio bih se malo više posvetiti sjevernom Velebitu, a ima još detalja i u drugim velebitskim dijelovima gdje se nadu zgodne ideje za istraživanje i članke. Već me dugo kopka traženje Malog pisanog kamenog u Konjskoj dragi kod Kosinja, s dva reda teksta, koji bih htio odgonetnuti. Htio bih obići i Ličko sredogorje kada domovina bude potpuno slobodna i sigurna, jer ga do sada nije nitko detaljno opisao.

Puno me zaokuplja i povijest moga zavičaja. Ta i doktorirao sam na povijesti stočarstva i veterinarstva u Lici, a i u toj oblasti još ima istraživanja. No ima i drugih puno težih zadataka. Upravo radim na knjizi o 1945. godini u Gospicu i Lici. Komentar je kratak: stravično! Zatim ću raditi na knjizi "Gospic u ratu 1941-1945". A i knjigu o 1971. u Gospicu, kada sam izazvao tzv. Bužimski slučaj svojim člankom "Bužim umire, ali se nada". A imam i puno pripremljenih pripovjedaka o našim ljudima. Ukratko, treba mi puno zdravlja, vremena i izdavača. Ako bude mira, sve bi se to moglo ostvariti. Nadajmo se!

Razgovarao: Dr. Željko Poljak

Kamenčići sa staza

Dr. ANTE RUKAVINA, GOSPIĆ

31. Pisma, pisma ...

Javljajući se već više od dvadeset godina u našim planinarskim časopisima ("Naše planine", "Planinarski list" iz Rijeke, "Bilogorski planinar" iz Koprivnice te "Hrvatski planinar") pisac doživi, ukratko, svašta. Uz ugodne pohvale, brojne telefonske pozive posve nepoznatih ljudi o nekim detaljima iz članaka, stignu ponekad i prijekori ili oštре kritike. Ali stignu i brojna pisma čitalaca koja su osobita zadovoljština piscu za sve rasute korake na planinarskim stazama i brojne sate, većinom u noći, provedene nad pisaćim strojem. Ona su i vjerni svjedoci slaganja ili neslaganja s pojedinim piščevim postavkama i, ustvari, odraz jednog dijela planinarske misli vremena u kojem djelujemo.

Zgodno je spomenuti kako su različita mišljenja o nekom članku. Na primjer mali članak objavljen već davno u "Planinarskom listu" pod naslovom "Djevojčica i runolist" do sada je

već pretiskan u četiri druge publikacije i dopada se velikom broju ljudi. A samom autoru to je bila obična pričica o jednodnevnom izletu za koju se čak bojao da neće biti ni objavljena.

Često su vrlo zgodna usputna usmena priznanja. Tako me nedavno susreo prijatelj inž. Karlo Posavec i sav oduševljen govori:

- Jesi li vidio, u "Našim planinama" nas dvojica i još neki sitniji prilozi?

Naime, u tom je broju NP bio članak dr. S. Božičevića o njegovu amaterskom slikarskom djelovanju i moj o Ribničkim vratima. Ovaj posljednji članak pohvalili su i drugi čitatelji, a bio je uistinu i informativan i poetičan, kako inače za slične moje članke kaže naš urednik.

Za potvrdu gore navedenih riječi ovom prilikom objavljujem jedno od pisama naših planinarki, revnih čitateljica planinarske literature, sada već u "Hrvatskom planinaru", koji će se, nadam se, i ubuduće truditi da žene budu dolično zastupljene na njegovim stranicama, iako "Hrvatski planinar" ima stari i nedavno vraćeni mu "muški" naziv.

* * *

(...) Tvoja "Ribnička vrata" velik su zov, neodoljiv zov u svijet planine. Taj poziv u čudesni Velebit počinje odmah na obali mora u Šibuljini i na onim stepenicama za koje kažeš da traju i traju... Opisom postanka Šibuljine, Malog Rujna i staze u Ribnik ugadaš mi kao povjesničarki, zahvalna sam Ti na tim povjesnim podacima. Kad spominješ Stašu (akademika Forenbachera, op. pisca) i arheološka nalazišta u tom dijelu Velebita onda se pobuduje moje zanimanje za njegova speleološka krtarenja i traganja.

Odakle znaš kako se zove svaka stijena, svaki kamen i proplanak? Kako se to može naučiti? Kako znaš da neki kamen nije prava "Baba"? Ne znam ništa o kultnom kamenju i planinkama u proljeće. Tvoje je znanje o Velebitu golemo, nastalo je kao plod truda i entuzijazma te me impresionira.

Susret usputni na stazi sa stočarima iz Šibuljine pravi je melem za dušu. Ipak ima nade, ima ljudi, ima planova, nisu zauvijek napustili svoju planinu. Hodajući Dabrima tiho sam tugovala za onima koji su napustili svoja kućišta. Kad sam došla u Konjsko bila sam radosna jer sam tamо zatekla ljude, istinabog osamljene starce, ali ipak Konjsko nije bilo posve pusto. Planovi stočara s Rujna ohrabruju. Zanima me što će se ostvariti od toga. Razgovor koji si s njima vodio zanimljiv je i nije svakidašnji. Goršaci imaju posebnu logiku i način zaključivanja. Nisu uplašeni kao gradski čovjek i mislim da se od njih mogu naučiti velike životne istine. Volim njihov govor i način ophodenja, ne muče ih velike dvojbe ili sumnje. Život im je jednostavan, često su izravni i prirodni, a planinu doživljavaju kao dio sebe.

Ne volim napuštene kuće, zapuštena krumpirišta i cisterne. Da sam bila s Tobom, tuda bih prolazila žureći na vrh Rujanske kose. Nemam pravu kartu Velebita pa samo nagadam gdje se nalazi. Kako da nađem Džaferov grob?

Zamišljam u mislima Veliko Rujno i Ribnička vrata. Te vidike ne poznajem. Kad ću doći tamо? Želim vidjeti nove krovove na Velikom Rujnu. Djeluju optimistički.

Kad se na ljetnoj žeci razmišlja o ledenjaku za koji se pretpostavlja da je bio u Ribničkim vratima, postižeš kulminaciju napetosti ove Tvoje planinarske ture, kao da pišeš o znanstvenoj fantastici. Upućen si i u geologiju i geološka Ti literatura pomaže da kompletiraš znanje o Velebitu. Svarno je to čudesna planina, a Ti neumoran istraživač!

Lijep je opis Ribničkih vrat. Kamen i cvijeće. Takav je, uostalom, cijeli Velebit. Kada govorиш o Ribniku, ponovno me poučavaš iz moje struke, jer nisam ništa znala o antičkom Ancusu i današnjem Ribniku.

Duhovita je rečenica da se Badanj nagnuo nad Liku i da će se prevaliti. Kad spominješ Liku, Ličko polje i Gospić onda se osjeća da je to Tvoj zavičaj, domaja.

Bila sam na Buljmi i Velikom Goliću pa se sjećam tih vidika i znam o kojoj mirisnoj tišini i borovoј šumi govorиш. Htjela bih na proštenje na Veliko Rujno, želim vidjeti puno ljudi na Velebitu, a ne samo ponekog planinara.

Znaš li Ti, čovječe, da se u planinu ipak ne ide sam? Nosiš li serum protiv zmijskog ujeda? Ovaj će članak posudititi jednoj učenici koja ljetuje u Starigradu Paklenici i odlazi na Veliku Gospu na Veliko Rujno. Posuditit će ga i ličkoj obitelji u kojoj je jedan mladi geolog, a i svom bratu, neka ga pročitaču.

Čitajući "Ribnička vrata" čini mi se kao da sam Te pratila na tim stazama i usponima kojima si prolazio i imala sam osjećaj da sam i ja na Velebitu. Ponovno Ti hvala za divne opise ...

An-Ne-Fi

Jednoga ljetnog dana na Gorščici

Zapis planinarskog outsidera

MARTIN SUŠAC, ZAGREB

Prostrana ledina ispod lugarnice bila je dupkom ispunjena mnoštvom izletnika, mahom planinara iz različitih društava (kako sam poslije saznao), a odmah po izlasku iz šume, to jest na samom početku ledine, vrtjelo se janje na ražnju iznad tinjajuće žeravice i glavnji što su tiho gorjele dimeći se na sve strane. Pri dnu livade velika skupina za dugačkim punim stolovima pjevala je uz harmoniku, a neki su i plesali na ledini.

Za jednim od brojnih stolova, slupanih od već pocrneljih dasaka i razbacanih tu i tamo po ledini, sjedila su samo dvojica. Ja sam ih prvi uljudno zamolio za mjesto ("Molim, gospodo, ima li koje mjesto?"). Izgleda, malo pripiti, obojica su uglas rekli da ima ("Ima, majka mu stara, prijatelju, kako ne bi bilo, i bez molbe") i odmah se uslužno pomaknuli sa svojim pivom na donju stranu uz nekakav otpiljeni panj i sjeli na neke prizemne daske kao na skemlije. Pored njih je stajalo par pivskih gajbi s bocama. Za stol su pak najprije posjedale dame, a onda se i ostali zgurali do njih. Ja sam ostao još stajati uz naše domaćine i, tek da nešto kažem (iz neke prirođene mi pristojnosti), usput sam ih sa smiješkom upitao jesu li oni popili ove gajbe piva.

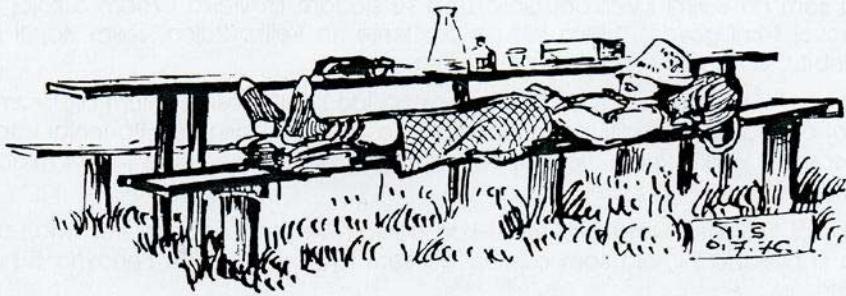
"Popili, prijatelju, nego što; nije šala, a mi nismo makar što", odgovorio je jedan očigledno jedva dočekavši pitanje, a drugi je dodao: "Od jutros pijemo, a davo zna koliko smo toga još i razdavalni. Izvolite i vi, čast nam je pitи s tako finom gospodom. Mi smo, znate, jednostavni ljudi", ispričao se i ponudio mi bocu piva.

Zahvalio sam jer da smo naručili vino.

"Svirate na gitaru?" - opet sam priupitao pokazujući na gitaru naslonjenu na jednu gajbu.

"Otkud bismo znali" - nasmijao se onaj prvi. "Mi smo radnici, siječemo drva, a tamburu smo posudili. Mislimo: netko će znati pa nek nam malo zasvira. Htjeli smo se, znate, malo provesti. Po vascjeli dan radimo daleko od kuće, pa hajde, kažemo, da se barem nedjeljom malo razveselimo. Vidimo kako drugi, a ni novaca nam ne fali."

"Pa, jeste li?" - bio sam znatiželjan.

"Ma kakvi", s prezirom je odmahnuo rukom drugi. "Nitko pravi da nam se pridruži. Poneki i sjednu malo s nama, popiju pivo i odu. I tako, sjedimo ovdje kao budale. Nalijevamo se pivom i promatramo. Glupost, a ne provod! Pokušali smo se i pridružiti ponekoj grupi; nisu nas otjerali, daleko od toga, neki su nas čak i zvali. Ali što? Stajali smo kao neke prišipetlje i blesavo blenuli u njihovo smijanje. Što ćemo mi tu, rekao sam, i opet smo se vraćali našim gajbama. I to mi je provod! Ph! Zabavnije mi je na sječi, časna riječ. Ali nek bude i to; sad barem znam da se treba znati i provoditi. Uzalud ti novac ako ne znaš. Nego, života vam, uzmite i popijte s nama. Vi ste prvi s kojim sam se danas ljudski porazgovorio."

Kad sam opet odbio, on je otvorio bocu i odlučno mi je pružio:

"Ako nećete bacit ću je; hoću bogami. Ta pit ćete i vino, ima vremena."

I što sam mogao: uzeo sam bocu i nasmijao se.

"E, takvog te volim" - skoro je kliknuo smijući se i ggleći me. "Nisi li i ti bio sjekač?" - priupitao je drugarski nakon što smo sva trojica dobro potegnuli iz boca.

"Nisam. Ja sam tišler" - odgovorio sam brišući usta, a on me je opet prigrlio:

"Znao sam ja da si i ti nešto od drvene struke. Bogami sam znao od prvog časa. E, pa živio!" - uzviknuo je, i opet smo potegnuli iz boca.

Onda me je jedna od divnih planinarki zovnula za stol. Ispričao sam se novim prijateljima, što su oni s potpunim i posebno naglašenim razumijevanjem prihvatali i zamolili me da im štogod ne zamjerim ("Mi smo, znate, malo pri piću"). Zatim sam sjeo stisnuvši se nekako na niskoj klupi uz isto tako niski stol.

A na stolu je bilo svega. I ja sam također iz velikog džepa moje jakne izvukao sendvič, razmotao ga i zagrizao. Jedna ljubazna Ana ponudila mi je cijelu kutiju krasnih pečenih krmenadla. Odbio sam pristojno ("Kako ću? Ne mogu s ovako bogatim sendvičem"). Ali ona se diskretno, pomalo šeretski nasmiješila. "Možete, možete", odlučno je rekla klimnuvši glavom i nije odmicala kutiju dok nisam uzeo jednu. Lukavica, prozrela me, vidjela je da moj sendvič i nije baš tako bogat. Eh, žene, žene, što bismo mi bez vas, pomislih malo postiđeno i odmah skočih u lugarnicu po vino. Veselio sam se kad su i one prihvatile nalivene čaše. Pala je i neka potiha pjesma, onako sotto voce (ona visoka Ana, zvana Fran-ka, i ja), a ogromni gospod Mrvica s još ogromnijim gojzericama zaigrao je, sitno preplićući nogama. Bilo je baš lijepo. Krmenadla je bila "nemam riječi", a jedna od Ana ponudila me još i kolačima. Onda sam zapazio kako upravo skidaju pečeno janje s ražnja. Pohitao sam da kupim barem malo.

"Apage satanas!" - uzviknuo je jedan debeljko što je zasukanih rukava velikim nožem rezao janje. "Ni za kilu zlata ne bih dao kilo ove janjetine."

"Ali janjetinu treba prekriziti na jelovniku, ona jako škodi - zar niste čitali u "Vjesnikovoj" pa-norami?" - bezazleno sam kazao, ne odustajući od kupnje. A on se glasno nasmijao:

"Znate li vi onu talijansko - napuljsku turističku krilaticu: vedere e morire?"

Humor Martina Sušca i fiziologija smiješnoga

Martin Sušac se pojavio u našem časopisu prije dvije godine i već je svojim tipičnim humorom osvojio mnogo čitatelja. Valja istaknuti da je njegov humor pošten, što je velika rijetkost. Pošten zato jer je objekt njegova humora on sam. On se smije na vlastiti a ne na tudi račun. Priznajmo, za to je potrebna određena količina ljudske hrabrosti. Običan čovjek želi biti cijenjen i uvažen, želi da mu se ljudi dive i da u svemu bude uspješan i priznat. Biti predmetom smijeha tome je sušta suprotnost. Biti ismijan je uvreda. Martin Sušac se toga ne boji. Dok se drugi hvale svojim planinarskim uspjesima, on glumi planinarskog outsidera da bi nas nasmijao.

Koristim se ovom prilikom da kažem koju riječ o fiziologiji ili, ako hoćete, o psihologiji, filozofiji smijeha i smiješnoga. Kažu da je smijeh zdrav. Da je smijeh tipično ljudsko svojstvo, jer se životinje ne smiju. Da je sklonost smijehu i pričanju šala pozitivna karakterna osobina. Svi tako misle, tako se uvijek govorи i ove se tvrdnje stalno ponavljaju, a vicmaheri su u društvu omiljene osobe. No je li to sve doista tako? Razmislimo malo o definiciji smiješnoga, pa ćemo možda ponešto promijeniti uvriježeno mišljenje. Što je zapravo smiješno? Smiješno je kada se nekome dogodi neko zlo ili neprilika. Samo to je smiješno! Ako se tko posklizne na bananinoj kori i padne lamatajući rukama, kažemo da je to neodoljivo smiješno. Ako koru prekorači, nije smiješno i mi smo razočarani. Ne vjerujete li da je podloga smijehu zapravo obična ljudska zloba, pokušajte se sjetiti nekog vica, šale ili događaja koji vas je nasmijao a da pri tom nitko nije doživio ništa neugodna. Nećete uspijeti!

Zaključak? Koliko se god opirali, morat ćete i sami zaključiti: točno je da je smijeh ljudska osobina, ali ona nije pozitivna. Zato, još jedanput bravo za gospodina Sušca koji sebe dovodi u nepriliku i smije se sebi, a ne drugome.

Dr. Željko Poljak

"Ne znam, otkud bih" - odgovorio sam jednakо nevino, a on je, prestavši na čas s rezanjem i naglašavajući svaku riječ izdiktirao:

"E, kod nas vam ta krilatica u slučaju ove janjetine glasi: mangiare e morire, što po hrvatski znači: najesti se pa makar odmah otegnuo. A sada na lijevo krug, gospodine!" - skoro je zapovijedio i, nastavljajući s rezanjem, kao za sebe dodao: "Vidi vraga, meni će škoditi, a njemu neće; kakav samo mudrac", i mašući glavom opet se nasmijao.

Sad sam se i ja nasmijao i okrenuo se da podem, ali on me kroz smijeh dozove:

"Pričekajte, evo vam komadić da barem okusite" - i pruži mi na vrhu noža malo buta, jedva dovoljno za dobar zalogaj.

Stavljujući meso u usta zahvalio sam i upitao nije li možda to previše.

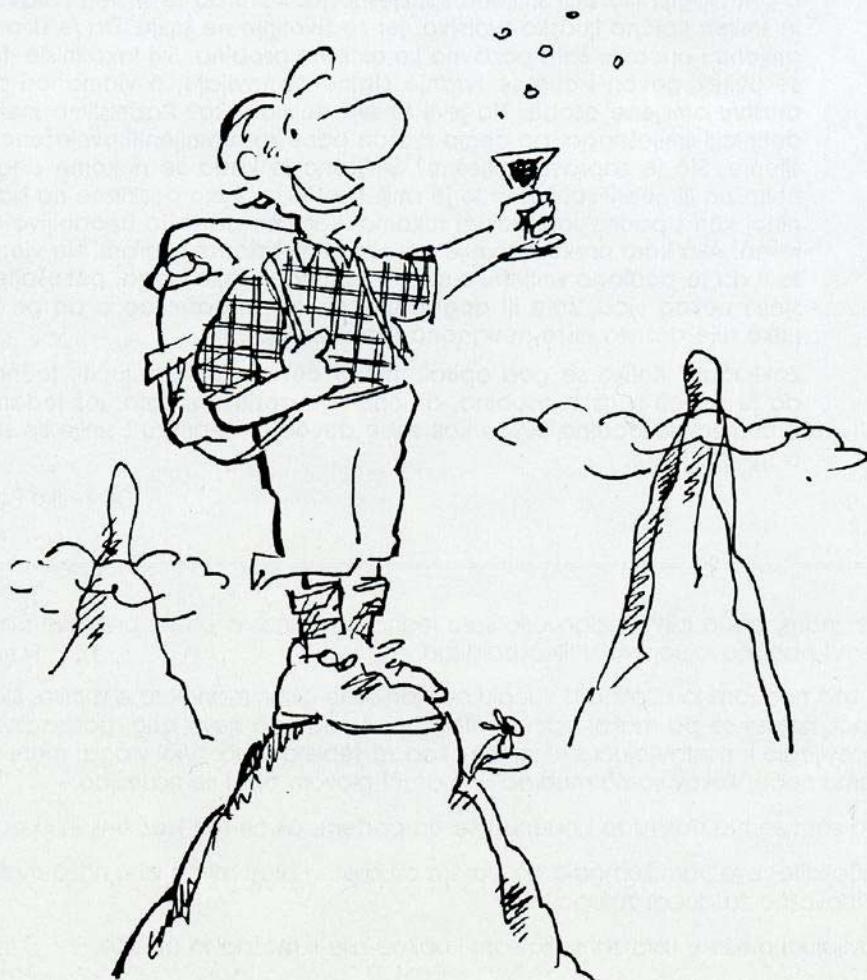
"Više bi vam škodilo" - uzviknuo je i srdačno se nasmijao svojoj duhovitosti.

"Ih, baš si duhovit" - kiselo sam promrmljao odlazeći.

I dok mi se ukusno meso takorekuć topilo u ustima, najednom mi dođe nekakvo osjećanje bliskosti i zajedništva sa svim ovim ljudima, čak kao da smo jedna velika obitelj. Baš je dobro biti planinar, zaključio sam.

Već prije se počelo oblačiti, a sad se nekako odjednom smrklo i postalo hladno. Tmurni, tmasti oblaci gotovo da su dodirivali vrhove stabala, a počela je i pokoja kap. Onako u tankoj jakni počeo sam podrhtavati. Čini se i drugi su, ali oni su odmah odnekuda izvukli džempere dok ja, naravno, ni ruksaka ni džempera nisam imao. I tako, stisnuo sam zube i potajice drhturio sve dok nismo pošli.

Silazili smo usiljenim maršom i nakon kratkog vremena, isto tako neočekivano i naglo, izašli smo iz te hladne zone te je postajalo sve toplije. Kad smo izašli iz šume i krenuli gore-dolje po zelenim brežuljcima nadomak Zagrebu, bio sam uvjeren da ćemo stići negdje blizu Črnomerca. A sišli smo sasvim suprotno, tamo negdje na istoku, daleko iza Dubrave u nekakvoj Trnavi. Kako se to dogodilo, po svoj prilici nikad neću saznati. Uostalom i ne mrim: kao da je to baš puno važno u ovom užasno čudesnom i neshvatljivom svijetu.

Crtež: Senaid Serdarević

Trening sportskih penjača

Kako smanjiti opasnost od ozljeda

MARIJA I ŽELJKO GOBEC, ZAGREB

Ugrijavanje i istezanje

- Uvijek započinjemo najprije s ugrijavanjem, u trajanju od desetak minuta, koje se sastoji od trčanja, skakanja, preskakivanja uzeta ili penjanja jednog ili dva lagana smjera. Za tih desetak minuta treba početi s blagim ugrijavanjem i tek postepeno prelaziti na jači intenzitet vježbe.
- Nakon ugrijavanja također je potrebno istegnuti mišiće koji se naprežu kod penjanja. Preporuča se jedna do dvije vježbe za prste i ruke, ramena, trup i bokove.

Ugrijavanjem i istezanjem treba tijelo pripremiti za napor i što veći učinak.

Trening snage

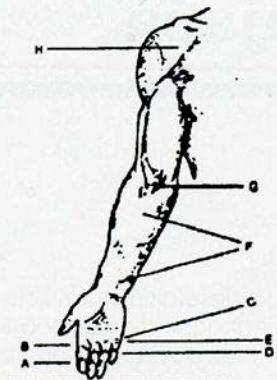
- Svaku novu vježbu treba u početku pažljivo odmjeriti, već i zato da bi se svaka nova tehnika ispravno naučila.
- Zahvate, odnosno izvedbu vježbe, korisno je pomalo mijenjati, tako da zglobovi prstiju, ruke, lakta i ramena ne budu uvijek jednako i istovrsno opterećeni.
- Za vrijeme serije vježba, muskulaturu valja aktivno olabaviti i opustiti.
- Pri jakom opterećenju ne zadržavati disanje, nego disati i dalje duboko i mirno, za vrijeme opterećenja izdahnuvši, a kod opuštanja udahnuvši.
- Trening snage treba započeti najranije u 14. godini života i to treningom izdržljivosti, kao što pokazuje tablica 1.

Tablica 1. Metoda treninga izdržljivosti

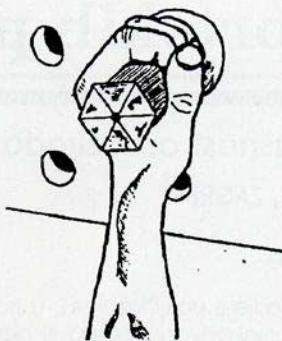
	Objašnjenje:
8-12 ponavljanja (dinamički)	Intenzitet vježbe izabire se tako, da je moguće samo 8-12 laganih dinamičkih ponavljanja ili jedno staticko trajanje; npr. napravi se 10 penjačkih poteza s dodatnim teretom od 5 kg (težinski prsluk). Ponavlja se 10 puta.
ili	Slijedi odmor od 2-3 minute.
10-15 sekundi trajanja (statički)	Nakon toga ponovi se 10 penjačkih poteza, napravi se odmor
2-3 minute odmora	

Opasnosti od ozljeda kod ekstremnog i slobodnog penjanja

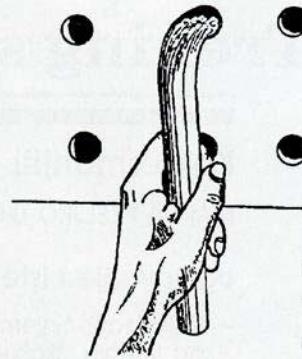
Penjačka praksa i iskustva posljednjih godina pokazuju da je dugotrajno treniranje na malim prečkama i penjanje smjerova s ekstremno malim rukohvatima, uz hvatanje prstima, opasno po zdravlje. Zglobovi prstiju vrlo su mali i teško savladaju velike napore potrebne za penjanje. Pritom mnogo trpi hrskavična prevlaka na zglobnim površinama, koja se jako

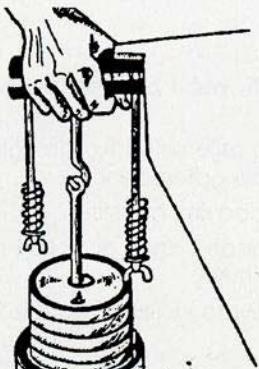
Slika 1: ugrožena i najčešće ozlijedivana mjesta

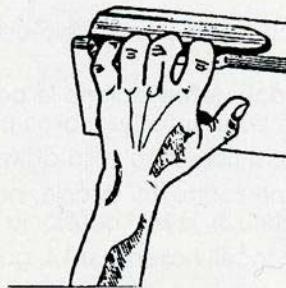
Slika 2: drveni utikač s horizontalnim držaćem

Slika 3: drveni utikač s vertikalnim držaćem

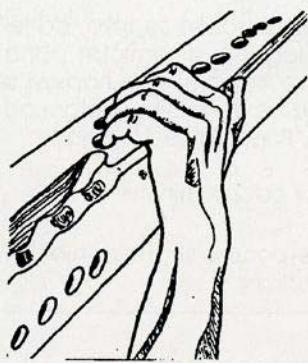
Slika 4: hvataljka

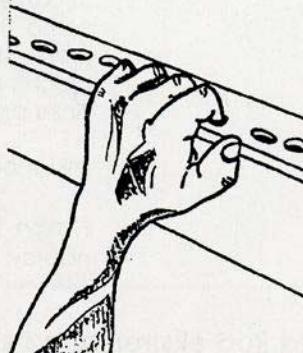
Slika 5: prečka za trening
(vježba a)

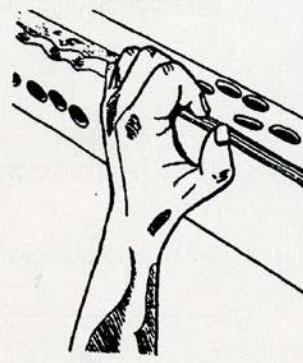
Slika 6: prečka za trening
(vježba b)

Slika 7: prečka za trening
(vježba c)

Slika 8: prečka za trening
(vježba d)

Slika 9: prečka za trening
(vježba e)

istroši uslijed snage pritiska i savijanja pri penjanju. S druge strane, isto tako jako trpi zglobova čahura i male vezice koje ju okružuju. One se previše istežu i tokom vremena gube sposobnost učvršćivanja zglobnog aparata. Osim toga, prednji zglobovi u prstima nisu obavijeni mišićima, nego su tetivama povezani s mišićima u podlaktici, zbog čega im čvrtstoku daju samo zglobne čahure i male zglobne vezice. Međutim, isto tako su ugroženi i mišići podlaktice, nadlaktice i ramena, te zglob laka i ramena, naročito kod dugotrajnog opterećenja treningom, ako je trening pretežak, previše jednostran ili u drugom pogledu pogrešan.

Različite vježbe za dobar trening

Prilagođavanje tetiva, vezica i zglobova treningu svakako je moguće, samo što ono mnogo duže traje nego prilagođavanje mišića. U tome i jest opasnost: mišići pravovremeno pružaju ono što se od njih kod penjanja traži, dok tetive i vezivno tkivo još uvijek nisu spremni.

Snaga prstiju mora se tako trenirati da se što više smanji riziko ozljede ili istrošenosti uslijed stalnog ponavljanja jedne jedine vježbe za prste. Stoga se mora vježbatи s raznim varijacijama, tj. više raznih vježbi (slike 2-9) naizmjence u jedinici treninga. U sljedećoj jedinici treninga primjenjuje se druga vježba, i tako dalje. Ako se sve te vježbe provode naizmjeđeno na ovaj način, smanjit će se kritično vježbanje sa samo osnovnim položajem prstiju na 15-20% u ukupnom opsegu treninga, a time i opasnost od ozljede.

Vježbe na sl. 5-8 izabrane su posebno za trening penjača i postižu isti, ako ne i bolji efekt, nego dugotrajno treniranje s većih na manje prečke ili hvatače. Prednost treninga na hvalnjici drvenim utikačima, a osobito trening na prečkama, jest u tome, što se prilikom vježbanja na uređajima za trening pozitivno utječe na rad tetiva i tetivnih vezica pa se time smanjuje opasnost ekstremnog savijanja zglobova, odnosno opasnost od iščašenja. Prečke za trening su izrađene i modelirane prema anatomske veličini prsta i šake i zato potpuno mogu zamijeniti trening na malim prečkama odnosno rukohvatima.

Međutim, vježbe sa samo osnovnim položajem prstiju ipak se ne smiju potpuno odbaciti, jer su prsti prilikom penjanja upravo u tom položaju najviše opterećeni, te se naročito u tom položaju moraju treningom prilagoditi mišićima. S druge je strane isto tako važno da se ovaj položaj trenira radi biološkog prilagođavanja zglobova (npr. radi jačanja zglobne hrskavice). To se može postići samo pažljivim odmjeravanjem opterećenja.

- Osnovno je da se u prvih 4-6 godina trenira isključivo izdržljivost odnosno da se penju smjerovi koji imaju velike rukohvate i/ili su tehnički teški.
- Maksimalna snaga smije se trenirati tek nakon 4-6 godina takvog treninga i penjanja, a osim toga, najranije od osamnaeste godine života. To isto vrijedi i za penjanje smjerova s malim rukohvatima, smjerova u ekstremnim pločama i za bordanje, gdje se traži maksimalna upotreba snage. No, i tada ne bi trebalo da ovakvi smjerovi, koji traže maksimalnu snagu, prelaze 25% ukupnog opsega penjanja.
- Snaga i težinski stupanj penjanja smije se povećavati postepeno i polako. Najvišu točku sposobnosti učinka treba planirati na dugi rok, tako da se ona postigne u sljedećih 6-8 godina. Povećavanje sposobnosti učinka na kratak rok (npr. 2-4 godine) opasno je!
- Trenirani penjači, a to se odnosi i na napredne i na one koji su sveladali gradivo, svaki novi zimski trening počinju najprije treningom izdržljivosti kao osnovicom. Tek nakon toga povećava se postepeno i polako u pravcu iskorištenja maksimalne snage.

Oporavak, učestalost treninga i ohlađivanje

Pri penjanju i treniranju mora se uzeti u obzir učestalost treninga, a naročito vrijeme za oporavak (vrijeme treniga i odmora u toku tjedna):

- Za jednu jedinicu treninga ili za jedinicu treninga penjanja s intenzitetom izdržljivosti potrebno je 36-72 sata i uz maksimalnu snagu intenziteta 36-48 sati vrijeme oporavka do potpune regeneracije. Velik raspon vremena za oporavak je zbog dobnih razlika i/ili zbog stupnja treninga, jer se trenirana osoba znatno brže oporavlja od opterećenja nego netrenirana i stoga joj je dovoljno kraće vrijeme za oporavak. Učestalost treninga treba biti od najmanje dva do najviše pet jedinica treninga po tjednu.
- U toku godine moraju se planirati prekidi penjanja (npr. 4-6 tjedana zimi) i/ili penjanje sa smanjenim intenzitetom (npr. 4-6 tjedana ljeti s usponima ili penjanjem u visokom gorju) radi potpunog oporavka nakon dugog i intenzivnog opterećenja.

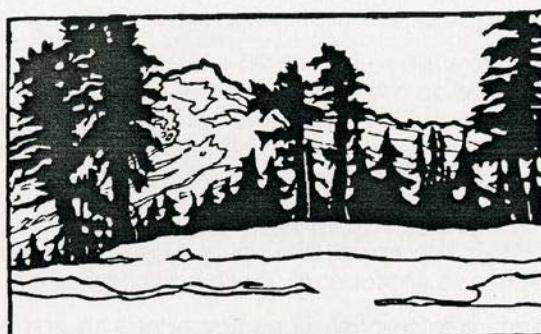
Jednako kao zagrijavanje, tako i za "ohlađivanje" treba naći vremena u svakoj jedinici treninga ili penjanja. Treba prekinuti trčanje i penjanje, opustiti se i lagano se istezati. To tijelu omogućava da se spusti na svoju razinu učinka, a ubrzava i poboljšava oporavak.

Ostale upute

- Izbjegavati hladnoću (dobro se utopliti, zimi nositi rukavice).
- Trenirajući padove penjač se treba privikavati, da se pri padu ne pokušava prihvatići (refleksna radnja), nego mora ruke brzo udaljiti od stijene i kontrolirano padati (optimalno osiguranje, dakako, neophodan je uvjet!). Samo tako se mogu izbjegići česte i teške ogrebotine, te oštećenja mišićnog tkiva, žila i tetiva.
- Nakon treninga i penjanja mišiće valja masirati i/ili protrljati četkom nakon naizmjeničnog kupanja u toploj i hladnoj vodi.
- Posve je razumljivo da penjanje i trening valja odmah prekinuti ako penjač osjeti bol. Tek nakon dovoljnog mirovanja može se napor nastaviti. Ako bol ne prestane, preporuča se potražiti savjet liječnika neurologa ili drugog specijaliste.

Sve opisane vježbe i radnje imaju za svrhu da se spriječe ozljede, osobito u mladih penjača, jer su oni posebno ugroženi. Poštuju li se ovi savjeti, bit će i opasnost od ozljeda mnogo manja. Osim toga, treba znati da je oporavak od ozljeda vrlo spor, a koji put čak i nije posve moguć. Naravno, da nakon preboljele ozljede opada i učinak.

Razumnim penjanjem i treningom postignut ćemo ne samo bolji sportski učinak, nego istovremeno očuvati i svoje zdravlje!

Semićka jama

MLADEN KUHTA, ZAGREB

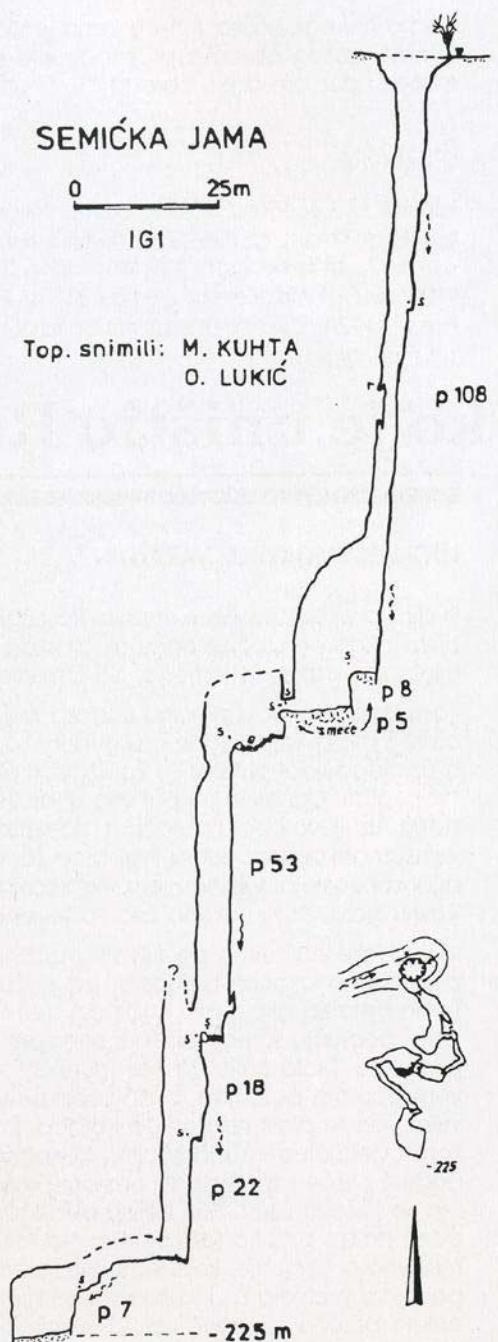
Semićka jama (Abisso di Semi) nalazi se približno 1 km sjeverozapadno od istarskog zaseoka Semić, neposredno uz cestu Lupoglavlanišće, 50-ak metara od raspela u predjelu Podbrus. Otvor jame ucrtan je na novim topografskim kartama.

Prva istraživanja ove jame izvršili su članovi speleološkog kluba "XXX Ottobre" iz Trsta tijekom 1925. godine. Tom prigodom jama je istražena do dubine od 190 metara (kako je tada izmjereno), a podaci o tome objavljeni su u knjizi "Duemila Grotte". Na priloženom nacrtu nazačen je neistražen dio jame, dubine daljnjih 70 do 80 metara. Naredna istraživanja provedena su 1927. godine, kada je jama istražena do konačnih 248 metara dubine. Nacrt objekta i opis istraživanja objavljeni su u časopisu "Le Grotte d'Italia" (Prez, 1928).

Novija istraživanja Semićke jame izveli su članovi Jamarskog kluba "Željezničar" iz Ljubljane. Koristeći se podoacima objavljenim u časopisu "Spelunca" (?), došli su do zaključka da jama nije do kraja istražena, te su je obišli koncem studenog 1978. godine. Tom prigodom jama je istražena i topografski snimljena do dubine od 217 metara (Malečkar, 1978). Iduće godine jamu su istražili do konačne dubine od 236 metara. Kompletan nacrt nije objavljen ili o tome nemamo podataka kao ni o kasnijim obilascima jame, kojih je zacijelo bilo.

Uočena nepodudarnost između svih do sada objavljenih nacrta kao i činjenica da u Hrvatskoj nemamo nacrta tog objekta, ponukala nas je da ga posjetimo. Akciju su izveli (O. Lukić i M. Kuhta) 14.8.1991. godine.

Mjerenjem utvrđena dubina jame iznosi 225 metara. Na dnu objekta nema mogućnosti za daljnje napredovanje. Sve

morfološke karakteristike kao i tehnički podaci vidljivi su iz priloženog nacrta. Ovom prilikom ukazujemo na izuzetnu zagadenost tog vrlo atraktivnog speleološkog objekta. Zahvaljujući položaju, pet metara od ceste, jama je puna ubačenog kućnog otpada i neizbjegnih uginulih životinja. Debljina otpada na dnu prvog vertikalnog skoka prijeti zatvaranjem uskog meandra koji vodi u nastavak jame. Već danas provlačenje kroz preostali otvoreni dio predstavlja ozbiljan (i neugodan) problem.

Prema hidrogeološkoj funkciji jama je povremeni ponor, aktivan za duljih i jačih oborina. U vrijeme našeg obilaska prokapavanje cijednice bilo je prisutno samo na vertikali od 53 metra u donjem dijelu objekta.

LITERATURA

- Bertarelli,L.V., Boegan,E. (1926): Duemila Grotte. Touring Club Italiano, 494 str., Milano.
Boegan,E. (1930): Catasto delle Grotte italiane, fascicolo I, Grotte della Venezia Giulia, Istituto Italiano di Speleologia, 129 str., Trieste.
Malečkar,F. (1978): Semička jama - 217 m. Planinski vestnik, 4, 243-245, Ljubljana.
Prez,C. (1928): L'Abisso di Semi nel Carso di Lupoglano (Istria). Le Grotte d'Italia, II/4, 175-176, Trieste.

Tko je uništio Ravnu goru

LUCIJAN SMOKVINA, VARAŽDIN

Svojim oblikom, svojim kamenim kosturom, Ravna gora, kao i Čevo i hrbat Kalnika, doista djeluju kao najistočniji ogrank alpskog sistema. Ali osim toga imade Ravna gora drugih osobina - kraških fenomena. No činjenica je da nešto ima, a nešto je imala.

Pokušajmo ući u tu planinu s istoka kroz selo Kamenicu uzvodno uz istoimeni potok. Kod bivšeg mlina Sajko ulazimo u guduru koju je kroz tisućljeća taj potočić urezao i produbio, a uz njega vodi put koji su varaždinski planinari nazvali "Predragov put". To su ime preuzeли i kartografi. Danas je taj put već unaprijeđen u rađenu cestu. Zakratko doći ćemo desno, dakle, uz lijevu obalu potočića, do velike klisure kamena vapnenca. Prema kazivanju raniјeg šumarskog inspektora ing. Ivice Žukine, kvaliteta tog vapnenca bila je svojedobno ispitana i postojala je namjera eksploracije tog kamenja. Kako bi to iznakazilo cijeli ulaz u Ravnu goru, ta je nakana bila sprječena.

Idući dalje nailazimo na nekoliko izlaznih šumskih putova lijevo i desno, sagrađenih radi pristupa do lokacija određenih za sjeću šume. Ne mogu dati ocjenu toj sjeći, ali ako je šuma zrela za sjeću, ako područje sjeće nije pod zaštitom i ako se na degradiranom šumskom području šuma obnavlja sadnjom novih stabala, onda, mislim, da tom poslu nema prigovora. Malo dalje od navedene stijene cesta se počinje strmije uspinjati još uvijek lijevom obalom potočića, a on zaostaje u sve dubljoj guduri. No da nadokanadi relativnu visinu, on tu pravi niz slapića i brzica, ima nekoliko izdubljenih bunara, koji su zasuti šljunkom i vjerojatno nisu jako plitki. Konačno je potočić dosegao visinu ceste na izlazu iz te gudure i teče usporedno sa cestom proširenom površinom priobalja. Na kraju tih livada teren se sužava i tu se uz desnu obalu potočića, preko kojeg smo malo prije prošli mostićem, nalazi prilično jak izvorčić. Na tom mjestu na lijevoj obali potočića nalazi se neko metalno postrojenje, koje je novijeg podrijetla, a čija se svrha ne može razabrati. Teren se ponovno pretvara u guduru koja se strmo uspinje. Tu je između ceste i dna gudurice bio nekad prilično jak izvor, koji su planinari bili na jednom stablu označili natpisom "Voda". Dalje je korito gudurice suho. Zakratko se teren popne do visine ceste i proširi u zaravan

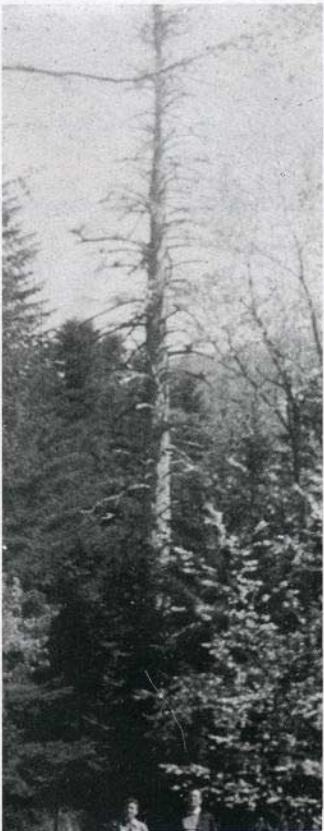
koja se zove "cimerplac". Za vrijeme nekadašnjeg "puta" motorna vozila mogla su do mлина Sajko, danas dovde mogu i autobusi.

S desne strane impozantno je stajao stari bor, na kojem je bila pločica s natpisom "Zaštićen". Iz godine u godinu bilo je na njemu sve manje zelenih grana. Danas više nema ni njih ni pločice. Udaranjem po stablu čuje se šupljina - on je svoj život dokrajčio, pa će se vjerojatno doskora i rušiti. Tada ćemo valjda saznati njegovu starost i visinu. S druge strane potočića, jer on se ovdje ponovno pojavljuje, bio je nekada sličan bor, a varaždinski su planinari još prije pedesetak godina ostatak trulog debla nazivali "Šuplje drvo". Prema pričanju iz još ranijeg vremena, dok je to stablo još stajalo, trula šupljina u njegovu deblu bila je tako velika, da se u nju moglo sklanjati nekoliko ljudi pred kišom. Međutim, najveća atrakcija "cimerplaca", a i Ravne gore, bio je ponor potočića Kamenice. On je ovdje ponirao, da bi ponovno izbio na površinu u ona dva prije navedena izvora. Kad god bih poveo nekoga novog obilaznika na Ravnu goru, nisam propustio da ga povedem na ljevak u kojem taj potočić nestaje pod zemlju. Tako sam napravio i 1. svibnja 1991. godine kad sam vodio prijatelja koji je na Ravnu goru dolazio prvi put. I OSTAO SAM ZAPANJEN. Zadnjih nekoliko desetaka metara korito, a i sam ljevak, zatrpan je zemljom, voda potočića svedena u cijevi i niz grabu uz cestu onim spustom prije "cimerplaca" puštena da slobodno teče. Ne mogu opisati koliko me se ta promjena dojmila. Nikada mi nitko nije govorio o toj pojavi, ali me moja znatiželja navela, da nekoć davno počnem razmišljati. Dolje je potočić, gore potočić, a među njima suho. Da vidimo kuda to onaj gore skreće. I tako sam kroz šikaru preko pasa, uzbudivši usput osinje grijezdo, došao do ljevka, za koji je sigurno malo njih znalo, jer mi nikada nitko nije ništa o njemu rekao. A ipak je to nešto ne često ni ne obično u ovim krajevinama. I evo, sada toga više nema! I pitam se tko je taj koji smije mijenjati režim jedne prirodne rijetkosti, ponornice. Na velikom području sjeverne Hrvatske, osim Ponikava na zapadnoj Medvednici, takve pojave nema. I smije li netko ispravljati, unakažavati prirodu, a pogotovo uništavati prirodne fenomene?

To ali nije sve. Idući dalje do iznad Planinarskog doma "Anka Ivić" na kamenom kosturu Ravne gore, koji se spušta od vrha prema zapadu, u visini puta koji tu prolazi prema crkvici Sv. Tri Kralja, nalazio se kamen u obliku sjedalice s naslonom, također jedna prirodna osebujnost. Toga više nema. Sam naslon je mogao imati nekoliko stotina kilograma, ali ni to nije smetalo nekog vandala da ga razbije ili surva niz "zubce", kako zovemo taj kameni kostur. Nedaleko od tog mjeseta, a također i kod prirodnog balkana kraj Planinarskog doma, "zmajevci" su sebi uredili odskočna postolja za svoje jedrilice i pri tome ova mjesto, a pogotovo ono kod doma, ogolili i prilagodili svojoj potrebi. Izgleda da je i taj sport izšao iz mode, jer to sada tako stoji, nitko to više ne upotrebljava, ali nitko ni ne pokušava ta mesta sanirati i staviti u prijašnje stanje.

I kad smo konačno ojađeni i razočarani sjeli na terasu pred naš Planinarski dom da se nahranimo i odmorimo, sada smo tek bili podvrgnuti teroru - buci i smradežu nekolicine mladića koji su svoje motorne kotače gonili punim gasom, a neki i bez propisanog ispušnog lonca, više puta gore i natrag putom mimo našeg doma.

Eto, to nam je ostalo od krasne i jedinstvene prirode ovog dijela naše Ravne gore.

Na "Cimerplacu"

Foto: L. Smokvina

Predstavljamo planinarska društva

HPD "Stanko Kempny", Kustošija

SILVIJE ŠKRLEC, ZAGREB

Društvo je osnovano 1991. godine, kad su završeni svi potrebnii administrativni postupci za otpočinjanje rada. Osnivači su uglavnom članovi mješovitog pjevačkog zbora Župe Svetog Nikole Tavelića iz Kustošije u Zagrebu. Taj zbor je sudjelovao i u proslavi godišnjice planinarstva 1990. god. kod Rossijeve kolibe na Velebitu. Među članovima zbara se kroz dugi niz godina uobičajilo da se, osim druženja u okvirima crkve zbog njegovanja duhovne glazbe, zajedno upućuju i na izlete u planine radi druženja s prirodom i ljudima koji njeguju slične sklonosti. Tokom proteklih godina bili su i kao članovi više različitih zagrebačkih planinarskih društava (veći je broj bio u PD Željezničar) na nizu izleta u bližoj i široj okolini.

Ideja o potrebi organiziranja društva, kojem bi sjedište bilo na dohvatu ruke i noge nama Kustošnjacima, tinjala je dugi niz godina, te je naročito došla do "zrelosti" nakon zajedničkih zimovanja 1989. na Bjelašnici i 1990. na Pelisteru. Iako je započinjanje administrativnih poslova bilo uvijek najprihvatljivije odgoditi za neko drugo sretnije vrijeme, baš tokom 1991. osnovan je inicijativni odbor u sastavu Tomislav Pavlin, Drago Županić, Milan Belušić, Vladimir Škrlec, Željko Babić, Drago Bubica uz još nekoliko podupirajućih članova. Odbor je započeo, a poslije i privršio kraju poslove oko izrade statuta i organizacije osnivačke skupštine. Skupština je konačno i održana 16. lipnja u Župnoj dvorani za vjerouau, gdje su izabrani predsjednik, blagajnik, upravni odbor i ostali organi društva. Od tada je počelo vrijeme ostvarivanja i dobijanja svih potrebnih dokumenata.

Rješenje kojim je grad Zagreb odobrio rad društva nosi datum 14. kolovoza, ali je zbog dinamičkih ratnih djelatnosti i približavanja kraja godine, stvarno otpočinjanje rada pomaknuto u malo bolja vremena početka 1992. godine.

Društvo je na osnivačkoj skupštini odlučilo da se imenom Društva oda počast pokojnom Kustošnjaku, planinaru i nesuđenom sjemeništaru i isusovcu Stanku Kempnyu. On je vrlo mlađ zavolio planine, u kojima se osjećao sretno i smireno, pa je takav sigurno bio i dana 26. srpnja 1953. kad je nastradao u prometnoj nesreći, u svojoj 20. godini, na povratku s izleta u Žumberak. Toga dana, osim izleta, susreo se s kardinalom Alojzijem Stepincom, čime se vjerojatno i ispunio život toga mladog čovjeka. Nekoliko dana poslije, 1. kolovoza, podlegao je zadobivenim ozljedama. Kako je poticao iz brojne, strogo kršćanske obitelji, sjećanje na njega ostalo je u Kustošiji dočekavši tako i 1973. kad je isusovac Božidar Nagy napisao i izdao knjigu pod naslovom "Planinar Stanko". Bilo je sada posve prirodno da smo, razmišljajući o nazivu našeg društva, željeli ostvariti i sjećanje na jedno drugo, ne tako sretno vrijeme u kojem je izjašnjavanje o vjerskoj pripadnosti bilo u očima države velik grijeh.

Sastanci se odvijaju u prostorijama Župe, no zbog sadašnje situacije i prijeke potrebe za funkcioniranjem karitativne djelatnosti, dvorana za vjerouau je trenutno ispunjena robom i hransom namijenjenom prognanicima koji su privremeno utočište pronašli na našem području. Zato sada ne postoje uvjeti za održavanje sastanaka i predavanja za veći broj osoba, ali nadamo se da će ovakva situacija biti u najskorijoj budućnosti prevladana. Konačno, nikome u našem društvu nije teško podnijeti određenu žrtvu u interesu potrebnih.

Članovi HPD "Stanko Kemppny" na Vaganskom orku ljeti 1990.

Foto: K. Milas

Kako je u sadašnjoj situaciji i mogućnost odlazaka na izlete veoma sužena, a dio članova je i aktivno uključen u obranu domovine, izleti su svedeni na bližu gradsku okolicu. Sretna je okolnost da imamo dobru staru Medvednicu koja, iako nam poznata kao vlastiti džep, zavređuje uvijek ponovno upoznavanje i produbljivanje prve ljubavi svih zagrebačkih planinara. Tako je tokom siječnja ove godine održano nekoliko izleta baš na tu goru:

5. siječnja posjetili smo Medvedgrad i Kraljičin zdenac

7. siječnja uživali smo u ljetopatama oko "Risnjaka"

26. siječnja na Sljemenu smo održali "klupsko natjecanje" u sanjkanju i grudanju, u kojem je sudjelovalo 35 članova.

U ovom našem dijelu grada dugo je bilo prisutno prilično mrvilo, posebno u odnosu na djelatnosti vezane uz upoznavanje planina naše prelijepе domovine, pa vjerujemo da će ovo naše nastojanje i budući rad bar malo upotpuniti tu prazninu.

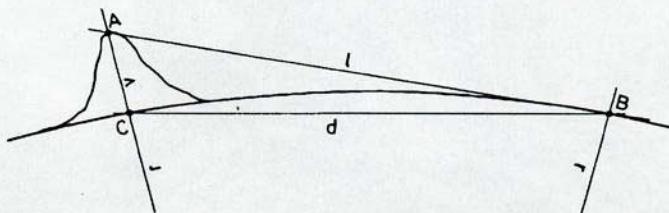
Dokle mi dopire vidik

MIŠO DLOUHY, ZAGREB

Nakon naporne ture po Velebitu, uz jaku buru, odmaramo se u ugodnoj toplini kuće na Zavižanu. Promatramo kroz bistru noć s bezbroj zvijezda i svjetla na otocima. Raspitujemo se kakvo će biti vrijeme sljedećeg dana kod nesumnjivo najboljeg poznavaoца vremenske čudi Velebita, meteorologa Drage Vukušića. Uz ostalo on nam kaže da se poslije burnog vremena mogu vidjeti i svjetla Venecije. Većina bespogovorno priznaje nesumnjiv autoritet Drage, ali ipak ima i "nevjernih Toma"...

Da bismo rješili tu nedoumicu pozvat ćemo u pomoć starog Pitagoru. Našu zemlju možemo pretpostaviti kao pravilnu kuglu. Ako se motritelj nalazi na nekoj uzvisini (točka A), iznad

morske površine, pogled će mu dopirati do točke B, koja je diralište tangente iz točke A, na kružnu površinu mora. Sve uzvisine koje se nalaze ispod tangente iza točke B, bit će nevidljive, a one ispod točke B vidljive. Još trebamo označiti točku C, koja se nalazi na površini mora ispod naše uzvisine i točku R, središte zemljine kugle, zatim dužine r (polumjer zemljine kugle koji iznosi 6373 km), visinu v (apsolutna visina motritelja nad morem), udaljenost l (od motritelja do točke B) i udaljenost d (između točaka C i B). Kako to izgleda vidi se na crtežu.

Zamislimo karakterističan pravokutni trokut ABR, s pravim kutom u točki B, hipotenuzom $(r + v)$ i katetom l i r , i po Pitagorinom poučku napišimo jednadžbu:

$$(r + v)^2 = l^2 + r^2$$

zatim

$$r^2 + 2rv + v^2 = l^2 + r^2 \text{ i } l^2 = v^2 + 2rv$$

uz zanemarenje konačno:

$$l = \sqrt{2rv}$$

Zanemarenja su član $v^2=0$ (jer je polumjer r nekoliko tisuća puta veći od v , i $l = d$, jer je kut među njima vrlo malen. To znači: ako se, na primjer, nalazimo u kući na Zavižanu (apsolutna visina nad morem 1680 m) i gledamo na pučinu Jadrana, još ćemo vidjeti brod na udaljenosti drugi korijen iz umnoška dvostrukog radiusa zemlje i naše visine nad morem, dakle, 145 km. Udaljenost Venecije od Zavižana je 220 km, što znači da je i uz idealne uvjete vidljivosti ne možemo vidjeti.

Ako želimo utvrditi vidljivost između dvije uzvisine, trebamo zbrojiti pojedinačne vidljivosti sa svake uzvisine, te ako je zbroj veći od zemljopisne udaljenosti tih uzvisina, vidljivost je moguća.

Na primjer: visina Sljemena na Medvednici je 1035 m, vidljivost 115 km, s Triglava (2864 m) vidljivost je 191 km, a zbroj je 306 km, što je veće od zemljopisne udaljenosti od 180 km, te je vidljivost moguća. U to su se mnogi planinari mogli i sami uvjeriti. Za one koji ne vole računati, evo tabele iz koje se mogu očitati potrebne vrijednosti:

Visina u km	Vidljivost u km
1	3.750
10	11.250
25	17.851
50	25.245
100	35.702
250	56.499
500	79.831
750	97.773
1.000	112.898
1.500	138.271
1.750	149.350
2.000	159.662
2.250	169.347
2.500	178.508
2.750	187.220
3.000	195.545
3.500	211.213
4.000	225.796

Katalog planinarskih značaka

Uz slike na četvrtoj stranici omota

NIKOLA KIZEM, ZAGREB

Prvi red

GORSKA SLUŽBA SPASAVANJA Planinarskog saveza Hrvatske. Značka je emajlirano-pozlaćena, na sigurnosnici, izrada IKOM Zagreb. Veličina: promjer 32 mm. Inicijativa za osnivanje Gorske službe spašavanja PSH pokrenuta je 4.1.1950. održavanjem prve sjednice Inicijativne komisije PSH, koju su sačinjavali: Slavko Brezovečki, Ninoslav Kučan, Krešimir Mihaljević i Edvin Rakoš. Komisija (Edvin Rakoš) stupa u vezu sa GRS pri PZS, te dobiva sve tražene upute i informacije. Osnivačka skupština GSS PSH održana je 24.2.1950 u tadašnjim prostorijama Državnog osiguravajućeg zavoda u Zagrebu u Mašarykovoј 1. Prvi predsjednik GSS PSH bio je Edvin Rakoš. Iz zbirke značaka Hrvatskog planinarskog saveza, Kozarčeva 22, Zagreb.

PLANINSKA SPASITELNA SLUŽBA na Planinarskiot sojuz na Makedonija. Značka je emajlirano-pozlaćena, na sigurnosnici, izrada IKOM Zagreb. Veličina: promjer 31 mm. Gorska spasitelna služba PS Makedonije osnovana je 1954. godine. Pomoć pri osnivanju dala je GSS Hrvatske, prije osnivanja i kasnije. Spasavalac Nikola Šimunović iz PSH vodi prvi tečaj PSS PSM, a koji se održava od 26.8. do 1.9.1956. na Šar-planini. Zatim slijede i daljni tečajevi. Adresa: PSS Makedonije, 11 oktovri 42a, 91 000 Skopje. Iz kolekcije Vlade Armano, Huari Bumedijsena 1, Zagreb.

GORSKA SLUŽBA SPASAVANJA Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine. Značka je emajlirano-pozlaćena, na sigurnosnici, izrada IKOM Zagreb. Veličina: promjer 31 mm. Gorska služba spašavanja BiH osnovana je 1951. uz svestranu pomoć Gorske reševalne službe Planinske zveze Slovenije. Adresa: Vase Miskina 9, 71 000 Sarajevo. Iz kolekcije Vlade Armano, Zagreb.

GORSKA REŠEVALNA SLUŽBA Planinske zveze Slovenije. Značka je emajlirano-pozlaćena, na sigurnosnici, izrada IKOM Zagreb. Veličina: promjer 31 mm. Gorsku reševalnu službu PZ Slovenije osnovao je 16.6.1912. predsjednik Kranjskogorskog podružničkog Slovenskog planinskog društva dr. Josip Tičar. Njeno prvo sjedište bila je spasilačka postaja u Kranjskoj Gori. Adresa: GRS PZS, Dvoržakova 9,

61 000 Ljubljana. Iz kolekcije Nikole Mišaka, Sveti Duh 63/c, Zagreb.

SLUŽBA SPASAVANJA U PLANINAMA Planinarskog saveza Srbije. Značka je emajlirano-pozlaćena, na sigurnosnici, izrada IKOM Zagreb. Veličina: promjer 32 mm. Godine 1956. uvodi se i pročelnik Službe spašavanja u planinama PS Srbije, poslije se osniva i sama Služba spašavanja. Svoj prvi tečaj Služba spašavanja održava od 22-28.3.1959. na Kopaoniku. Adresa: Dobrinjska 11, 11 000 Beograd. Iz kolekcije Nikole Mišaka, Zagreb.

Drugi red

GORSKA SLUŽBA SPASAVANJA Planinarsko-smučarskog saveza Crne Gore. Značka je emajlirano-pozlaćena, na sigurnosnici, izrada IKOM Zagreb. Veličina: 31 mm. Gorska služba spašavanja u Crnoj Gori prvo organizira Planinarsko društvo "Javorak" iz Nikšića, koje je i 1957. izdalo prvi vodič po Durmitoru. Adresa pp 214, 81 000 Podgorica. Iz kolekcije Nikole Mišaka, Zagreb.

GORSKA REŠEVALNA SLUŽBA - JESENICE. Značka je reljefno-pozlaćena i obojena, na sigurnosnici, izrađena u Ljubljani. Veličina: širina 24 mm, visina 35 mm. Gorska reševalna služba Jesenice osnovana je 1929. godine. Jubilarna značka izdana je povodom 60. obljetnice. Adresa: pp 75, 64 270 Jesenice. Iz kolekcije Nikole Mišaka, Zagreb.

VODIČ - Planinarski savez Hrvatske. Značka je emajlirano-pozlaćena, na sigurnosnici ili na vijak, izrada IKOM Zagreb. Numerirana. Veličina: promjer 35 mm. Začetak vodičke službe je 1953. godine. Otada do 1963. godine PSH šalje na poziv UIAA gotovo svake godine po jednoga svog člana u vodičku školu u Švicarskoj. Prvi pravilnik vodičke službe PSH usvojen je 25.6.1965. godine. Za naziv vodiča i sticanje značke vodiča otada je potreban određeni pripravnički staž, zimski i ljetni tečaj i položen ispit. Pve značke svećano su podijeljene 23.4.1966. u planinarskom domu Grafičar na Slijemu. Adresa: Hrvatski planinarski savez, Kozarčeva 22, Zagreb. Iz kolekcije Nikole Mišaka, Zagreb.

PLANINSKI VODNIK - Planinske zveze Slovenije. Značka je emajlirano-pozlaćena, na sigurnosnici,

izrada IKOM Zagreb. Veličina: promjer 35 mm. Planinarsko-vodička služba Slovenije najstarija je, također i s najvećim iskustvom. Adresa: Dvožakova 9, 61 000 Ljubljana. Iz kolekcije Nikole Mišaka, Zagreb.

Treći red

I. SLET PLANINARSKIH DRUŠTAVA ŽELJEZNIČARA JUGOSLAVIJE. Značka je reljefno-posrebrena, na pribadači. Veličina: širina 23 mm, visina 24 mm. Slet je održan u vremenu od 2-4.7.1961. na Romaniji, a u organizaciji PD "Železničar" iz Sarajeva. Iz kolekcije Ljudevita Staničića, Zeleni dol 19, Zagreb.

II. SLET PLANINARSKIH DRUŠTAVA ŽELJEZNIČARA JUGOSLAVIJE. Značka je reljefno-bakrena, na pribadači, izrada Branko Kasun, Zagreb. Veličina: širina 16 mm, visina 19 mm. Slet je održan 2-5.8.1962. na Bohinjskom jezeru, a u organizaciji PD "Železničar" iz Ljubljane. Iz zbirke Hrvatskog sport-skog muzeja, Ilica 7, Zagreb.

III. SLET PLANINARSKIH DRUŠTAVA ŽELJEZNIČARA JUGOSLAVIJE. Značka je bakreno-reljefna, na pribadači, izrada Branko Kasun, Zagreb. Veličina: promjer 24 mm. Slet je održan 4-7.7.1963. u Ovčar Banji i Kablaru, a u organizaciji PD "Železničar" iz Beograda. Iz kolekcije Ljudevita Staničića, Zagreb.

V. SLET PLANINARSKIH DRUŠTAVA ŽELJEZNIČARA JUGOSLAVIJE. Značka je reljefno-pozlaćena, na pribadači. Veličina: promjer 25 mm. Slet je održan 4. i 5.7.1965. na trebeviću, a u organizaciji PD "Železničar" iz Sarajeva. Iz kolekcije Ljudevita Staničića, Zagreb.

VI. SLET PLANINARSKIH DRUŠTAVA ŽELJEZNIČARA JUGOSLAVIJE. Značka je bakreno-reljefna i patinirana, na pribadači. Veličina: širina 24 mm, visina 22 mm. Slet je održan 2-4.7.1966. u Andreviju na Fruškoj gori, a u organizaciji PD "Železničar" iz Novog Sada. Iz kolekcije Rudolfa i Barice Čus, Laščinski Borovec 40, Zagreb.

Četvrti red

VII. SLET PLANINARSKIH DRUŠTAVA ŽELJEZNIČARA JUGOSLAVIJE. Značka je emajlirano-pozlaćena, na pribadači, izrada Branko Kasun, Zagreb. Veličina: širina 17 mm, visina 19 mm. Slet je održan 1-4.7.1967. u Sićevačkoj klisuri (Sićevo kod Niša), a u organizaciji PD "Železničar" iz Niša. Iz kolekcije Ljudevita Staničića, Zagreb.

VIII. SLET PLANINARSKIH DRUŠTAVA ŽELJEZNIČARA JUGOSLAVIJE. Značka je reljefno-pozlaćena, na sigurnosnici. Veličina: širina 31 mm, visina 15 mm. Slet je održan 3-5.7.1968. u Ribniškoj koči na Po-

horju, a u organizaciji PD "Železničar" iz Maribora. Iz kolekcije Ljudevita Staničića, Zagreb.

XI. SLET PLANINARSKIH DRUŠTAVA ŽELJEZNIČARA JUGOSLAVIJE. Značka je reljefno-posrebrena na pribadači, izrada Branka Kasun, Zagreb. Veličina: širina 11 mm, visina 19 mm. Slet je održan 3-5.7.1971. na Japetiću u Samoborskom gorju, a u organizaciji PD "Železničar" iz Zagreba. Iz kolekcije Rudolfa i Barice Čus, Laščinski Borovec, Zagreb.

XIII. SLET PLANINARSKIH DRUŠTAVA ŽELJEZNIČARA JUGOSLAVIJE. Značka je osmoljeno-pozlaćena, na pribadači, izrada Kalmar, Subotica. Veličina: širina 17 mm, visina 24 mm. Slet je održan 13-15.7.1973. u Širokom Bilu, na Višačkom Brdu kod Kule, a u organizaciji PD "Železničar" iz Vršca. Iz kolekcije Rudolfa i Barice Čus, Zagreb.

XV. SLET PLANINARSKIH DRUŠTAVA ŽELJEZNIČARA JUGOSLAVIJE. Značka je osmoljeno-pozlaćena, na pribadači. Veličina: širina 20 mm, visina 18 mm. Slet je održan 4-6.7.1975. u Zmajevcu na Fruškoj gori, a u organizaciji PD "Železničar" iz Novog Sada. Iz kolekcije Ljudevita Staničića, Zagreb.

Peti red

XVI. SLET PLANINARSKIH DRUŠTAVA ŽELJEZNIČARA JUGOSLAVIJE. Značka je niklano-reljefna i obojena, na pribadači, izrada AUREA Celje. Veličina: širina 19 mm, visina 18 mm. Slet je održan 25-27.6.1976. godine u Pungartu na Pohorju, a u organizaciji PD "Železničar" iz Maribora. Iz kolekcije Ljudevita Staničića, Zagreb.

XVII. SLET PLANINARSKIH DRUŠTAVA ŽELJEZNIČARA JUGOSLAVIJE. Značka je reljefno-niklana i obojena, na pribadači. Veličina: širina 20 mm, visina 22 mm. Slet je održan 1-3.7.1977. na Divljane u Suvoj Planini, a u organizaciji PD "Železničar" iz Niša. Iz kolekcije Rudolfa i Barice Čus, Zagreb.

XVIII. SLET PLANINARSKIH DRUŠTAVA ŽELJEZNIČARA JUGOSLAVIJE. Značka je reljefno-niklana i obojena, na pribadači, izrada AUREA Celje. Veličina: širina 20 mm, visina 19 mm. Slet je održan 23-25.8.1978. u Lipovači na Fruškoj gori, a u organizaciji PD "Železničar" iz Šida. Iz kolekcije Rudolfa i Barice Čus, Zagreb.

XIX. SLET PLANINARSKIH DRUŠTAVA ŽELJEZNIČARA JUGOSLAVIJE. Značka je reljefno-niklana i obojena, na pribadači, izrada RUBIN Skopje. Veličina: širina 18 mm, visina 22 mm. Slet je održan 1-4.7.1979. u Mavrovu, Bistra, kod Mavrovskog jezera, a u organizaciji Železničkog planinarskog društva "Kitka" iz Skopja. Iz kolekcije Mladena Grubanovića, Langov trg 10, Zagreb.

XX. SLET PLANINARSKIH DRUŠTAVA ŽELJEZNIČARA

JUGOSLAVIJE. Značka je reljefno-obojena i pozlaćena, na pribadači, izrada AUREA Celje. Veličina: promjer 25 mm. Slet je održan 3-6.7.1980. kao jubilarni (1961-1980) XX. slet u Celju-Grička, a u organizaciji PD "Železničar" iz Celja. Iz kolekcije Mladena Grubanovića, Zagreb.

Napomena: Značke IV, IX, X, XII i XIV sleta planinarskih društava željezničara Jugoslavije objavili smo tokom prošle 1991. godine u Katalogu planinarskih značaka.

ISPRAVAK

U prošlom broju je o znački u drugom redu, druga značka, špilja MEDVEDNICA, krivo objavljeno da špilju i Stube održava PD "Zagreb-Matica". Ispravno je: Od 1963. godine, kada je umro Vladimir Horvat, špilju i Stube volonterski i neumorno održava Tomislav Jutrović iz PD "Zanatlija" Zagreb. Adresa: Slavka Batušića broj 5, 41000 Zagreb, telefon 041/344-429. Ispričavamo se za pogrešno objavljeni podatak.

Speleologija

● "Velebiten", god.II, br.7 za ljetu 1991, izašao u siječnju 1992, kao i prethodni na formatu A-5, umnožen fotokopiranjem na 32 stranice, s naslovnom i zadnjom stranicom u boji (također umnožene fotokopiranjem). PDS "Velebit" iz Zagreba nastavlja izlaženjem svog biltena, ali s promijenjenim urednikom. Zbog odlaska bivšeg urednika Tea Baraćića iz Zagreba (u Šibenik, pa u obranu domovine) dužnost urednika preuzeo je speleolog Robert Erhardt. Ovaj broj donosi članke Damira Lackovića o samospašavanju iz speleoloških objekata, Lavaljova Čaklovića o izradi sidišta i međusiguranja, Darka Trohe o speleološkim istraživanjima Risnjaka u ljetu 1991, Zorana Stipetića o radu 21. zagrebačke speleološke škole u proljeću 1991, Roberta Erhardta o tečaju o korištenju padobranskog krila (pod izazovnim naslovom "Kako postati ptica?") i, kao posljednji prilog, kronološki pregled terenske djelatnosti speleološkog, alpinističkog i planinarskog odsjeka društva tijekom 1991. god. Na kraju novi urednik zahvaljuje prethodnom na dosadašnjem radu i poziva članstvo "Velebita" na suradnju. Koncem 1991. je zbog premale naklade izrađen reprint prijašnjih 6 brojeva kako bi zadovoljio potrebe zainteresiranih kupaca, pa je šteta što je i ovaj novi broj tiskan samo u 50 primjeraka.

(Mlado Božić)

● Speleo dodo bilten, god. I, br. 1, 1991, Sarajevo, urednik (tko bi drugi nego) Jasminko Mulaomerović, format A-4, meke korice, 38 stranica umnoženih fotokopiranjem, na naslovnoj stranici prikazan najstariji nacrt špilje Vjetrenice (iz 1890). Neumorni Jasminko osnovao je s tridesetak članova početkom 1991. u Sarajevu novo speleološko društvo SPELEO DODO, koje bi, kako sam kaže u uvodniku, članove trebalo vratiti onim oblastima speleologije koje su nekad njegovane u Bosni i

Hercegovini a koje su polako zaboravljene. Otuda i ime društvo DODO po izumrlj ptici. Iza uvodnika, popisa članova i Statuta društva slijede stručni prilozi. Stevan Boškov daje pregled speleološke literature Srbije od 1660-1988, a sadrži 619 naslova podijeljena u 11 poglavja (cijeli je članak pisan engleskim jezikom), a Milena Zlokolica polemični članak o razvoju krša u dolomitima. Najzanimljiviji članak napisao je Jasminko Mulaomerović pod naslovom "Prijatelji pećine - mitsko i stvarno" u kojem je prikazao koliko može obična neugledna poštanska marka zainteresirati speleologe. Uz turšku marku koja nosi naziv "Sedam spavača" vezana je legenda o sedmero ljudi koji su prije mnogo stoljeća u jednoj špilji prospavali 309 godina. Tu su špilju po Turskoj tražili američki speleolog W.R.Holiday i holandski speleolog Jan Paul van der Pas i špilju našli (!), a Jasminko Mulaomerović je otkrio da u Bosni i Hercegovini ima mnogo literature o tom događaju, čak su imena tih "spavača" još i danas ispisana, kao zaštitni znakovi, na mnogim građevinama i predmetima u Bosni i Hercegovini.

Slijedi također zanimljiv članak Jasminka Mulaomerovića, napisan na osnovi pisama što ih je nje mu i nedavno preminulom akademiku Đuri Basleru pisao zagrebački speleolog Mladen Šebjan (DIS-KF) o stariim gravurama nađenim u šest špilja uz Koranu kod Tržačkih Raštela. To su do sada jedine poznate špiljske gravure u Hrvatskoj, a predstavljaju neka slova ili znakove čiju starost i porijeklo tek treba otkriti. Tu je i Mulaomerovićev članak o artefaktima na Rudoj glavici kod Trnova i o paleolitiskom nalazištu na Naklu kod Sarajeva. Svi članici imaju sažetak na engleskom jeziku. Na kraju se nači kratak pregled rada društva u 1991. godini.

(Mlado Božić)

Alpinizam i sportsko penjanje

• **Jannu (7710 m).** Za jesen ove godine dobili su dozvolu za uspon kroz sjevernu stijenu ovog himalajskog vrha dva istaknuta slovenska penjača: Silvo Karo i Janez Jeglič. Jeglič je ispenjao slobodno deseti stupanj u sportskom penjanju. Oba imaju veliko iskustvo, među ostalim i iz Patagonije, prvenstveni smjer kroz južnu stijenu Torrea. (Dare Božić)

• **Tomo Česen,** 32-godišnji alpinist iz Kranja, jedini je na svijetu istodobno jednako uspješan u slobodnom penjanju i himalajskom alpinizmu. U Verdonu (Francuska) slobodno je ispenjao les Braves Gens (8b,X). Izdavač Dal Oglia u Rimu objavio je njegovu penjačku knjigu "Solo". (Dare Božić)

• **Svjetski skup sportskog penjanja** 1991. u Birminghamu (Engleska) završio je pobjedom Francuza: Isabelle Patissier u ženskoj konkurenциji i Francois Lombart u muškoj. (Dare Božić)

• **Hrvatski sportski penjači u 1991.** godini su zaobilježili vrlo dobar nastup na natjecanjima u slovensko-hrvatskoj ligi (što je ujedno i posljednja takve vrste, sada je slovenska liga odvojena od hrvatske) te nastupa na natjecanju za Svjetski kup. U talijanskom gradiću Clusoneu 31. kolovoza održano je jedno od natjecanja za Svjetski kup. Pamitit ćemo ga po prvom nastupu hrvatske reprezentacije u "Open" natjecanju, u sastavu: Ivica Matković iz Splita, te Boris Čujić iz Zagreba. Na natjecanjima u slovensko-hrvatskoj ligi nastupalo je pet natjecatelja iz Hrvatske: Ivica Matković i Ivica Franceschi

iz Splita, te Anamarija Jelovečki, Slavica Podgornik i Boris Čujić iz Zagreba. Ukupno je održano šest natjecanja: Ljubljana, Domžale, Kranj, Ajdovščina, Velenje i Škofja Loka. Od ukupno 16 bodovanih natjecateljki Slavica Podgornik je zauzela šesto mjesto sa 42 boda. Njezini su najbolji rezultati dva četvrtna mesta. Anamarija Jelovečki zauzela je 15. mjesto s osvojenih 7 bodova. U ženskoj konkurenциji pobijedila je Miranda Ortar (Sočki AO), s 95 bodova. Slijede: Simona Škarja (Železničar, Lj.) s 81 bodom, te Metka Lukanič (Trbovlje) s 80 bodova. U muškoj konkurenциji bodove je osvojilo 26 natjecatelja. Od naših natjecatelja bodove je osvojio Boris Čujić i s 29 bodova završio na 12. mjestu. Prva mjesta: 1. Slabe Tadej (Matica, Lj.) 87 bodova, 2. Guček Vili (Trbovlje) 76 i 3. Mejovšek Matej (Šaštinski AO) 66 bodova.

• **Naši penjači na predolimpijskim natjecanjima.** Pripremajući se za predolimpijska natjecanja, Slavica Podgornik i Boris Čujić penjali su od 25. prosinca 1991. do 5. siječnja 1992. u Muzzeroneu na ligurskoj obali (Italija), 100 km južno od Genove. Penjalište je prekrasno, iznad mora. Ispenjali su dvadesetak smjerova do IX- na pogled. Nakon toga su bili u Chamberyu (Francuska) 29. i 30. siječnja na predolimpijskim natjecanjima, gdje je bilo oko 50 natjecatelja iz dvadesetak država. Prvi službeni nastup naše reprezentacije! Slavica Podgornik je zauzela 18., a Čujić 21. mjesto.

Vijesti

• **Dobro je učiniti dobro.** Prvog veljače je oko 250 djece privremeno udoljenih u Samoboru i okolicu sudjelovalo u planinarskom izletu na Veliki Dol. Organizator PD "Japetić". U domu topli obrok, sokovi, slatkiši. Oko doma sanjkanje i razne igre na snijegu. Osiguranje: Stanica GSS Samobor. Autobusni prijevoz: ZET gratis. Sve je proteklo u najboljem redu. U organizaciji su se istakli nastavnici područnih škola: Stjepica Rešetar, Ivan Kruljac, Franček Rengović, Marija Babić, Zvonko Drušković, Dado Novak, Marijana Obranić i drugi.

• **Nasljednici pok. Petra Lučić-Rokija,** poznatog zagrebačkog planinara koji je preminuo prošle godine, udovica Melita i rođak g. Avanić, poklonili su Hrvatskom planinarskom savezu kompletну kolekciju dijapožitiva od blizu 10000 komada, koju je pokojnik godinama skupljao. Planinari se još i danas sjećaju atraktivnih Lučićevih predavanja po-

praćenih tim kolor dijapožitivima. Zahvaljujemo se nasljednicima na ovom plemenitom gestu.

• **Zatvoren dom na Vodicama u Žumberku.** Iste-kao je ugovor s dosadašnjim domarom pa će dom do daljnega biti zatvoren. Planinarsko izletište Kalvarija nedaleko od Karlovca bit će od travnja do 1. listopada otvoreno od petka poslije podne do nedjelje navečer i na državne blagdane, a po najavi većih skupina, i u druge dane.

• **Planinarske kuće na Papuku** ostale su u Ratu za slobodu sačuvane, osim Doma na Jankovcu koji je demoliran i okružen minama. Dom u Velikoj, Dom GSS na Nevoljašu i kuća na Trišnjici nisu nastradale, ali ni do njih zasad nisu preporučljivi izleti, dok sve mine ne budu uklonjene.

• **Kako je predstavljena knjiga o Oštarijama.** Dana 25. kolovoza 1991. u Oštarijama na Velebitu

predstavljena je knjiga dr. Ante Rukavine "Baške Oštarije i šira okolica". Bilo je predviđeno da tom događaju prisustvuju brojni prijatelji Velebita i Baških Oštarija te brojni planinari. O tome su bili obaviješteni i dopisima i putem tiska, ali je sve otpalo zbog poremećenih sigurnosnih prilika u domovini. Zato nije došao ni pjevački zbor "Industrogradnje", ni snimatelji HTV. Tako je, nakon održane mise u lani obnovljenoj crkvi, pred četrtdesetak prisutnih održana skromna proslava na kojoj se prisutnima kraćim govorom obratio pisac knjige izloživši im na koji je način došlo do tiskanja te knjige o ovom malom mjestu, a onda je mještanin Mate Šikić, koji inače živi u Zagrebu i skoro se cijeli život bavi s knjigama radeći u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci, rekao da je pomoću svojih prijatelja tiskao ovu knjigu da na taj način ostavi uspomenu i na svoje životno djelovanje i na kraj iz kojega je potekao. Sumorna i preskomorna atmosfera kao da je nagovjesta kobne ratne događaje oko Gospića i okolice koji su započeli točno pet dana poslije.

● **Okrugli stol o povijesti planinarstva u Rijeci** održala je Riječka podružnica Hrvatskog društva za povijest športa 1. veljače. Sastanak je vodio poznati riječki sportski radnik Zdravko Kovačić-Čiro, a glavni referat, o kom je vođena daljnja diskusija podnio je Milan Tumara. Referat je zapravo višemjesečni napor autora koji je uz pomoć i zamoljene sugestije od preko 50 pojedinaca prikupio podatke za rad "Počeci sporta u Rijeci i neka početna izvješća i podaci o planinarskoj i skijaškoj aktivnosti". U šest poglavljja na devet stranica teksta prikupljeni su podaci: o deset najstarijih sportova - klubova na Rijeci, o najstarijim sportskim natjecanjima, o najstarijoj pisanoj riječi o sportu, o kronologiji osnivanja planinarskih i skijaških klubova, društava, sekcija i saveza, o započenjem rezultativa planinarsko-skijaških djelatnosti te o započenjim izdanjima planinarsko-skijaških klubova. Naznaćena je godina 1852. kada je izведен planinarski uspon na Učku, kao i opis tog uspona od Riječanina A. Ćepulića u listu "Neven" pod naslovom "Zora na Učki". Uz prikupljanje pisanih podataka naglašena je i potreba o prikupljanju postojće građe i sačuvanih materijalnih dokaza iz prošlosti. Očekuje se pomoć od središnjice iz Zagreba, kao i od nekih kolektiva u samoj Rijeci. Poželimo planinarima Rijeke da pronađu što više podataka i dokumenata iz početaka svoje djelatnosti na ovom području naše domovine Hrvatske.

(S. Božičević)

● **Obnova doma na Ošttru.** Zaključkom Upravnog odbora HD "Željezničar" Zagreb, odlučeno je da 1992. godina bude godina obnavljanja planinarskog doma "Janko Gredelj" podno Ošttra u Samoborskom gorju. Izrađen je prigodni novčani bon od 100 HRD, kako bi se prodajom tih bonova pri-

bavila sredstva od planinara-posjetilaca. Iz naših skromnih sredstava izdvajati će se koliko to bude najviše moguće, s time da se sva druga izdavanja svedu na najmanju moguću mjeru. Nadamo se da će nam HŽP Zagreb, iako posluje s vrlo velikim teškoćama, pružiti pomoć, posebno Radionica željezničkih vozila "Janko Gredelj" iz Zagreba. Do konačnog uređenja dom je otvoren vikendom i blagdanima. Domar je Pavao MRAKUŽIĆ iz Prekrižja 10 (41430 Samobor).

(J. Sakoman)

● **Članovi HD "Dubovac" iz Karlovca** postigli su u 1991. godini vrlo vrijedne rezultate i uspjehe, unatoč ratnoj situaciji, koja nije bila naklonjena planinarama. Od godišnje skupštine 13. prosinca 1990. svakog četvrtka održavani su društveni sastanci u društvenim prostorijama na Strossmayerovom trgu broj 2. Održano je ukupno 38 stručnih predavanja popraćenih kolor dijapoaktivima, a predavači su bili sami članovi društva s dugogodišnjim planinarskim stažom. Dana 25. travnja održana je izvanredna skupština na kojoj je usvojen novi statut. Društvo je dopunilo naziv i od sada se zove Hrvatsko planinarsko društvo "Dubovac". Izrađeni su novi pečati za društvo te je izvršena izmjena u registru društvenih organizacija. Od 20. ožujka do 11. svibnja održana je i 7. po redu karlovačka planinarska škola. Bilo je upisano 74 polaznika od kojih ju je s uspjehom završilo 50. Oni su dobili i diplome. Izleti su organizirani u okolini Karlovca, a predavači i instruktori su bili najpoznatiji karlovački planinarski stručnjaci. Školu su vodili Mladen Kuka i dr. Ante Starčević. Svečanoj podjeli diploma na planinarskom izletištu Kalvarija bili su nazočni i mr. Dragutin Pribanić, prof. Anica Šimunović i Josip Prković, čelnici Karlovca. Izveden je i niz radnih akacija na uređenju okoliša Kalvarije, uređena deponija za smeće, obrezane voćke. Bilo je tridesetak većih i oko 50 individualnih izleta, 25 članova obišlo je "Dubovački planinarski put" a 5 članova "Karlovačku transverzalu". Nabavljene su i daske za izmjenu poda u domu na Kalvariji. Članovi su bili i na tradicionalnim pohodima, Proljetnom pohodu na Žumberak, Susretu planinara u Stojdragi, zimskom pohodu na Oštric, proljetnom pohodu na Plešivcu, ljetnom pohodu na Slani Dol. Osim toga HD "Dubovac" organiziralo je i tri vlastita pohoda pod nazivom "Hodanjem do zdravlja" od Dubovca, Švariće i Karlovca do Kalvarije. Marčakijska sekcija (Mladen Dijačić, Palmina Novosel, Diana Pruginić) obnovila je neke već zapuštene markacije, te počela markirati pristupne puteve iz grada do šume Kozjače, ali se zbog ratne situacije moralo odustati. Velike uspjehe postigla je i transverzalna sekcija pod vodstvom predsjednika društva dr. Ante Starčevića. Članovi te sekcije Željko Starčević, Marija Kerhač, Koraljka Sansović, Palmina Novosel, mr.ph. Branka Sansović, Irena Janković, Branimir Kuka, Nikola Kresojević, Kristinka Vin-

ković i Marina Šojat obišli su brojne planinarske transverzale i vezne puteve u našoj republici, Sloveniji i Bosni. Organiziran je i izlet do zloglasne jame Jazovke kod Sošica, a članovi su posjetili i Vodice, Plješ, Sopotski slap, etnografsku zbirku povijesne grade u samostanu časnih sestara bazilijskih janki u Sošicama te posjetili planinarski dom PD "Monter" u Sekulićima. Članovi "Dubovca" sudjelovali su i na godišnjoj skupštini PSH. Za člana Izvršnog odbora HPS izabran je dipl.oecc. Rudolf Starić-Juca a u Nadzorni odbor dr. Ante Starčević. Redovita je bila suradnja sa časopisima "Hrvatski planinar" i "Planinski vestnik" a vijesti su objavljivane redovito u "Večernjem listu", "Karlovackom tjedniku", "Radio-Karlovcu", II programu Radio Zagreba i Radio-Slijemu. Tajničke poslove obavlja gospođa Andelka Pavičić, tel. 047-30451 (stan) ili 32133 (na poslu).

(dr. Ante Starčević)

● **Planinarska škola PD "Zagreb Matica"** odžava se i ove godine i to od 8. travnja do 31. svibnja. Predavanja će se održavati srijedom od 19 do 21 sat u Bogovićevoj ul. 7., treći kat, a terenska obuka vikendom na Medvednici, Samoborskom gorju, zagorskim i slovenskim planinama. Školarina je 200 HRD a može se uplatiti u poslovnicu društva od 17 do 19 sati (tel. 421-070).

● **Terra mystica** naslov je knjige koja obrađuje tajne slovenskog i hrvatskog krasa. Ova bogato ilustrirana knjiga obuhvaća u Hrvatskoj Plitvice, Paklenicu, Krku, Zavraticu, Cres, Pag i Crveno jezero. Uredio ju je i tiskao Bogdan Kladnik, Bratovševa ploščad 16, 61113 Ljubljana. Cijena 88 DEM ili protuvrijednost u slovtolarima.

● **Komisija za zaštitu prirode HPS** preporuča planinarskim društvima da 7. lipnja, na Svjetski dan ekologa, organiziraju prigodne akcije, a mjesec rujan neka bude Mjesec čistih planina u Hrvatskoj.

● **Mine** u nekim hrvatskim planinama realna su opasnost. Imaj ih na stazama i izvan njih, pa je potreban osobit oprez. Tko ih primijeti, neka javi Hrvatskoj vojsci ili Policiji na tel. 985.

● **Dan markacista** bit će ove godine 7. lipnja, a 6. i 7. lipnja bit će održan tečaj za markiranje. Obavijesti u Hrvatskom planinarskom savezu.

● **Kartoteka planinarskih puteva**. Mole se planinarska društva da jave Komisiji za markacije HPS sve promjene na putevima i transverzalama radi uredne evidencije.

● **Pravilnik za markaciste** priprema Komisija za markacije HPS. Predviđa se registracija planinara markacista, značka markacista i iskaznica kojom se dokazuje prava na određene povlastice.

● **Pregled planinarskih staza na Velebitu**, koji smo započeli objavljivati u broju 7-8 prošle godine (str.185), zbog razumljivih smo razloga prekinuli i nastaviti ćemo čim to lokalne prilike dopuste.

● **Degenija velebitika**. U članku "Prvo TV snimanje Degenije velebitike" u broju 11-12, 1991, propušten je podatak da je u društvu s akademikom Ferenbacherom, kada je na silasku sa Solinu nadeno novo nalazište ovog velebitskog rariteta, bio prisutan i Mislav Tajić, veterinar u mirovini iz Zagreba.

● **Hvala Draganu Zupanu!** Zagrebački planinar Dragan Zupan, sada na radu Njemačkoj, doznačio je Hrvatskom planinarskom savezu pretplatu za Hrvatski planinar u 1992. godini i dobrovoljni doprinos od 500 DEM. Dragan je već dugo daleko od Hrvatske i sigurno su ga mnogi zaboravili, ali on nije zaboravio Hrvatsku. Hvala mu!

● **Penjanje na ratištu!** U zagrebačkom "Vjesniku" od 13. ožujka objavljena je ova vijest: Dvojica zagrebačkih alpinista, Dalibor Vlatković-Dugi (AO Željezničar) i Danilo Petrin (AO Velebit), koji se od mjeseca studenog nalaze u Hrvatskoj vojsci kao pripadnici planinske satnije "Velebit", iskoristili su dan odmora i u Anića Kuku u Paklenici ispenjali prilično teški 400 m dugi smjer Spomin, ocjene VI+A3. Penjanje je trajalo čitav dan, a zadnje tri dužine ispenjane su po mraku.

● **Izgorjelo blvše sklonište PSH na Oštarijama**. Dana 3. veljače 1992. oko 18 sati izgorjela je kuća Jure Brkljačića u Baškim Oštarijama br. 33. Ta je kuća više od dva desetljeća bila planinarsko sklonište na prijelazu iz srednjeg u južni Velebit i vrlo omiljena među planinarama. Zapaljena je vjerojatno nepažnjom. Kako je još u rujnu 1991. porušeno sklonište iza hotela "Velebno" i sam hotel, to na ovoj važnoj točki planinarskih pohoda nema više zgodnog skloništa. Po svršetku rata možda će biti potrebno da HPS stupi u kontakt s kapucinskim samostanom u Karlobagu da oni u novoj i još nedovršenoj župnoj kući na Baškim Oštarijama dopuste planinarama povremeni boravak ili da pronađe neko drugo rješenje.

(Dr. Ante Rukavina)

Obavijesti preplatnicima

Popust za dugogodišnje siromašne preplatnike

Teške ekonomске prilike primoravaju mnoge planinare da se odreknu našeg časopisa, premda su ga zavoljeli i navikli da ga čitaju. Bez kruha se ne može, pa nam svakodnevno stižu pisma, ponajviše umirovljenika, kako sa žaljenjem moraju otkazati preplatu nakon mnogo godina. Stoga je izdavač, u duhu planinarske solidarnosti, odlučio da takvim vjernim čitaocima, koji su bili preplatnici bar deset godina, izade ususret popustom u 1992. godini od 25%, tj. oni mogu umjesto nominalne preplate od 800 platiti 600 dinara. Izdavač će razliku pokriti na nekoliko načina. Svi suradnici i autori su se odrekli bilo kakvog honorara i radit će volonterski. Srećom smo prošle godine kupili zalihu papira za tisak po povoljnim cijenama i tako se osigurali od drastičnih poskupljenja koja svako malo potresaju grafičko tržište. Apeliramo na one koji nisu u ekonomskom škripcu da izdavanje časopisa pomognu dobrovoljnim prilozima ili preplatom većom od nominalne. Uvijek je dosad takav poziv naišao na razumijevanje, pa se tome nadamo i ovaj put.

Prognanicima ovo godište besplatno

Suosjećajući s prognanicima planinarima i shvaćajući njihove teške prilike odlučeno je da se preplatnicima, koji su morali izbjegći s ugroženih ili okupiranih hrvatskih područja, u 1992. godini "Hrvatski planinar" daje besplatno. Mogu ga podizati osobno u poslovniči Hrvatskog planinarskog saveza, Zagreb, Kozarčeva 22, od 8 do 14 sati ili čemo im ga slati na sadašnju njihovu adresu. Molimo da nam jave za koje su se od ta dva rješenja odlučili.

Preplata u dvije rate

Na prijedlog mnogih čitalaca uvodimo mogućnost preplate u dvije jednake rate. Prvu treba platiti početkom godine, a drugu do početka sedmog mjeseca.

Ponovna molba dužnicima

Iako smo u prošlom broju upozorili da dužnicima više nećemo slati časopis, šaljemo im još ovaj broj s molbom da podmire dugovanja ili da preplatu otkazu pismeno ili telefonski (041/448-774). Idući broj dužnicima više nećemo moći slati.

Preplata za inozemstvo

Preplatnici izvan Republike Hrvatske ubuduće više ne plaćaju povišenu preplatu kao do sada. Preplatnici iz područja koja nemaju uspostavljen platni promet s Republikom Hrvatskom mogu preplatu za ovu godinu uplatiti Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, 71 000 Sarajevo, Vase Miskina 9, račun broj 10196-678-710 ili Planinskoj zvezi Slovenije, Ljubljana, Dvoržakova 9, u protuvrijednosti od 15 DEM po službenom kursu.

UZ ČLANAK "KATALOG PLANINARSKIH ZNAČAKA"

